

Bakalářská práce

Literárně-grafomotorický program pro děti předškolního věku

Studijní program:

B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Michaela Horáková

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Literárně-grafomotorický program pro děti předškolního věku

Jméno a příjmení:

Michaela Horáková

Osobní číslo:

P20000822

Studijní program:

B0112A300007 Učitelství pro mateřské školy

Zadávací katedra:

Katedra primárního vzdělávání

Akademický rok:

2021/2022

Zásady pro vypracování:

CÍL

Vytvořit literárně-grafomotorický program pro předškolní děti, jehož cílem bude rozvoj grafomotoriky a čtenářského zájmu.

METODY

1. pozorování
2. rozhovor

POŽADAVKY

1. studium odborné literatury k tématu
2. příprava programu
3. realizace programu
4. vyvození závěru

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2017. *Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1829.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2006. *Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní.* Brno: Computer Press. ISBN 80-251-0977-1.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie.* 2. aktul. vydání. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7

MŠMT, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.* Praha

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

21. března 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 1. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. května 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat především vedoucí své bakalářské práce paní PhDr. Janě Johnové, Ph.D. za odborné vedení, poskytnutí rad a věnování vlastního času. Dále děkuji Mateřské škole Blíževedly, především paní ředitelce Bc. Lence Košlerové za umožnění realizace mé bakalářské práce a také paní učitelce Lucii Navrátilové za odborné rady, dohled nad vedenou činností a za ochotu poskytovat potřebné informace. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za umožnění studia a morální podporu.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá literárně-grafomotorickým programem „*Pohádková grafomotorika*“ pro předškolní děti. Cílem bakalářské práce je osvojení grafomotorických prvků dětmi. Teoretická část se věnuje pojmům literární výchova a grafomotorika. V praktické části je sestaven program, který motivuje děti literárním textem k nácviu grafomotorického prvku. Ověření programu proběhlo na základě strukturovaného rozhovoru s učitelkou v mateřské škole.

KLÍČOVÁ SLOVA

grafomotorika, grafomotorické prvky, literární výchova, dítě předškolního věku

ANNOTATION

The bachelor's thesis deals with the literary-graphomotoric program „Fairytale graphomotorics“ for preschool children. The aim of the bachelor's thesis is to teach children graphomotoric elements. In the partical part is devoted to the concepts of literary education and graphomotorics In the practical part, a program is compiled that motivates children with a literary text to practice the graphomotoric element. The verification of the program will take place on the basis of a structured interview with kindergarten teachers.

KEY WORDS

graphomotorics, graphomotoric elements, literary education, preschool child

Obsah

ÚVOD.....	11
1 LITERÁRNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	12
1.1 Cíle literární výchovy v mateřské škole.....	12
1.1.1 Čtenářská pregramotnost.....	13
1.2 Realizace literární výchovy v mateřské škole.....	13
1.2.1 Metody.....	14
1.2.2 Psychické předpoklady.....	14
1.2.3 Řeč.....	15
2 GRAFOMOTORIKA V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	17
2.1 Faktory, které ovlivňují vývoj a úroveň dětské kresby.....	17
2.1.1 Pojmy v oblasti grafomotoriky.....	18
2.2 Grafomotorický vývoj dítěte.....	19
2.3 Lateralita.....	20
2.3.1 Druhy laterality.....	21
2.3.2 Vývoj laterality.....	21
2.2.3 Leváctví.....	22
3 ROZVOJ GRAFOMOTORIKY.....	23
3.1 Hygienické návyky.....	23
3.1.1 Výběr vhodných kreslicích a psacích potřeb.....	23
3.1.2 Správné sezení, poloha těla.....	23
3.1.3 Správný úchop psacího náčiní.....	25
3.1.4 Správný úchop psacího náčiní u leváků.....	26
3.1.5 Správné sezení u leváků.....	27
3.1.6 Nesprávný úchop psacího náčiní.....	28
3.2 Uvolňovací cviky.....	29
3.3 Grafické prvky.....	31
3.3.1 Metodika rozvoje grafomotoriky.....	34
4 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	35
4.1 Cíle.....	35
4.2 Výzkumné otázky.....	35
5 METODOLOGIE ŠETŘENÍ.....	36
5.1 Výzkumné metody.....	36

5.1.1	Strukturovaný rozhovor.....	36
5.2	Průběh šetření.....	37
5.3	Charakteristika výzkumných souborů.....	38
5.3.1	Paní učitelka.....	38
5.3.2	Děti.....	38
6	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ.....	39
6.1	Strukturovaný rozhovor s paní učitelkou.....	39
6.1.1	Odpovědi na otázky strukturovaného rozhovoru.....	39
7	PŘÍPRAVNÝ GRAFOMOTORICKÝ PROGRAM.....	41
	Metodický list č. 1.....	43
	Metodický list č. 2.....	47
	Metodický list č. 3.....	50
	Metodický list č. 4.....	53
	Metodický list č. 5.....	56
	Metodický list č. 6.....	59
	Metodický list č. 7.....	62
	Metodický list č. 8.....	65
	Metodický list č. 9.....	69
	Metodický list č. 10.....	72
	Metodický list č. 11.....	75
8	ZÁVĚR.....	78
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Správné sezení při kreslení a psaní.....	24
Obrázek 2: Správné držení psacího náčiní u praváků.....	26
Obrázek 3: Správné držení psacího náčiní u leváků.....	27
Obrázek 4: Nesprávné úchopy psacího náčiní.....	28
Obrázek 5: První skupina uvolňovacích cviků.....	29
Obrázek 6: Druhá skupina uvolňovacích cviků.....	30
Obrázek 7: Třetí skupina uvolňovacích cviků.....	30
Obrázek 8: Základní prvky první skupiny.....	31
Obrázek 9: Základní prvky druhé skupiny.....	32
Obrázek 10: Základní prvky třetí skupiny.....	32
Obrázek 11: Základní prvky čtvrté skupiny.....	33
Obrázek 12: Grafomotorický prvek svislé čáry	43
Obrázek 13: Grafomotorický prvek vodorovné čáry.....	47
Obrázek 14: Grafomotorický prvek kruhy.....	50
Obrázek 15: Grafomotorický prvek tečky.....	53
Obrázek 16: Grafomotorický prvek spirála.....	56
Obrázek 17: Grafomotorický prvek čáry z jednoho bodu.....	59
Obrázek 18: Grafomotorický prvek přerušované čáry.....	62
Obrázek 19: Grafomotorický prvek vlnky.....	65
Obrázek 20: Grafomotorický prvek ovál.....	69
Obrázek 21: Grafomotorický prvek ostré zuby.....	72
Obrázek 22: Grafomotorický prvek žabky.....	75

ÚVOD

Téma *Literárně-grafomotorický program pro děti předškolního věku* bylo zvoleno na základě vlastního zájmu dozvědět se více o tomto tématu a vytvořit pro budoucí učitele metodické listy. Rozvinutá grafomotorika je velmi důležitá při nástupu dítěte do první třídy základní školy, jelikož se dítě ve škole prostřednictvím osvojeného grafomotorického návyku naučí psát. Pomocí tohoto programu bych chtěla dětem pomoci, aby pro ně grafomotorika nebyla žádným učením, ale zábavou a hrou.

Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, několika podkapitol a vychází ze studia odborné literatury. První kapitola se zabývá literární výchovou v mateřské škole, přesněji jejími cíli a realizací. Druhá kapitola se zabývá grafomotorikou v předškolním věku. V této kapitole jsou obsaženy informace o grafomotorice, tj. co je to grafomotorika, jaký je její vývoj a jaké máme druhy laterality. Poslední třetí kapitola se věnuje rozvoji grafomotoriky, která se nejvíce zabývá hygienickými návyky, uvolňovacími cviky a grafickými prvky.

Praktická část se zabývá programem, jenž naučí děti osvojit si jednotlivé grafomotorické prvky. Nachází se v ní metodický list a pracovní list, který se vztahuje nejen k prvku, ale také k pohádce.

1 LITERÁRNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

V mateřské škole i v rodině je nutné nabídnout dětem podnětné prostředí pro rozvoj jejich schopností, dovedností, vědomostí, pozornosti a soustředěnosti, je žádoucí trénovat jejich paměť a připravit je na vstup do základní školy. Za gramotnost je považována dovednost čtení a psaní, kterou získávají žáci v počátečních ročnících školní docházky.

Čtení je předpokladem k rozvíjení dalších gramotností. Pomáhá nám uplatnit se v životě jako takovém, jelikož velkou část informací získáváme z textů. Schopnost číst nám rovněž umožňuje porovnávat informace s jinými, vyvozovat z nich různé závěry a zkrátka s informacemi dále pracovat. Samotné čtení není totéž jako čtenářská gramotnost. Čtenářské gramotnost představuje pojem širší, jenž obsahuje kromě samotného čtení i další složky, které jsou pro čtenáře velice důležité. *„Čtenářskou gramotnost můžeme charakterizovat jako jednu z nejdůležitějších gramotností, protože zprostředkovává přístup ke vzdělání a k dalšímu získávání nových vědomostí, dovedností, znalostí a zkušeností“* (Tomášková, 2015, s. 9).

U dětí je důležité, aby četly vše, co je zajímá, brzy tak pochopí význam čteného. Čtení rozvíjí všechny složky osobnosti člověka, jakými jsou například řeč, koncentrace, pozornost, myšlení, paměť, představivost, fantazie; učí děti hodnotit čtené, usuzovat, komunikovat a vytvářet závěry. Vztah ke čtení se buduje od raného věku a velkou roli v tomto vztahu hrají rodiče, neboť právě rodiče mohou svým pozitivním či negativním vztahem ke knihám ovlivňovat vztah ke knihám svých potomků. Společné čtení rodičů a dětí mezi nimi vytváří kladné pouto a citovou vazbu. Je nutné, abychom děti ke čtení motivovali, vychovávali je v čtenářsky podnětném prostředí a pomáhali jim překonávat obtíže, jež je budou na počátku čtení doprovázet. Samostatné čtení zvyšuje u dětí sebevědomí (Tomášková, 2015, s. 9–11).

1.1 Cíle literární výchovy v mateřské škole

Cíle můžeme vymezit obecně (nadčasově) nebo v souladu s platným kurikulem. Základní cíle jsou neměnné; s proměnami kurikula se může proměňovat kontext a podoba výchovného působení: Zítková (Didaktika-literární-výchovy-teorie-literární-výchovy).

- utvářet schopnost přijímání literárního textu, spolu s rozvojem myšlení a představivosti, komunikačních dovedností, ale také tvořivosti;

- rozvoj literární gramotnosti jako součásti kulturní gramotnosti – úroveň osvojených poznatků se shoduje s úrovní osobnostního rozvoje dítěte.

1.1.1 Čtenářská pregramotnost

Čtenářská pregramotnost je definována jako soubor postojů, dovedností, vědomostí a návyků, které směřují ke čtenářství, tedy ke čtení s porozuměním textu a k používání čtení nejen pro vzdělávací potřebu, ale i pro radost. Tímto pojmem jsou myšleny jednak předpoklady pro budoucí čtenářskou gramotnost, jednak vnitřní motivace ke čtení či budování vztahu ke knihám a porozumění čtenému textu. V rámci problematiky čtenářské pregramotnosti je nezbytné klást důraz i na rozvoj mluvené řeči, grafomotorická cvičení, podporu pravolevé orientace a aktivní naslouchání. V tomto období se musíme zaměřit na rozvoj slovní zásoby či vizuální a sluchové paměti. Dítě se v tomto období snaží napodobit dospělé, pokouší se číst a psát a snaží se poznávat některá písmena (Švejnová, 2019, s. 5).

Podle Švejnové (2019, s. 5) očekávané výstupy čtenářské pregramotnosti u předškolních dětí můžeme formulovat ve dvou rovinách:

- 1) **vytváření vztahů a postojů** – dítě by mělo mít zájem o psanou řeč, aktivně se zajímat o knihy, časopisy a mělo by mít snahu si je „přečíst“. Důležitou součástí je také zacházení s knihou;
- 2) **získávání vědomostí, dovedností a návyků** – dítě by mělo vědět, že čtení vede jak k získávání informací, tak k zábavě. Zároveň je důležitou součástí osvojování návyků, jakými jsou „čtení“ zleva doprava, shora dolů.

Učitel si stanovuje různé cíle, které rozvíjí čtenářskou pregramotnost dětí. Tyto cíle popsala ve své knize Švejnová (2019, s. 6-7):

- **cíle vztahově-postojové** – směřují k vytváření pozitivních vztahů a postojů ke čtení, podporují snahu dítěte naučit se číst a psát a ukazují mu svět knihovničky;
- **cíle dovednostní** – směřují k osvojování vědomostí, dovedností a návyků, které dítě bude potřebovat při učení čtení a psaní a směřují ke schopnosti porozumět příběhům.

1.2 Realizace literární výchovy v mateřské škole

Knihu nestačí v mateřské škole postavit pouze do knihovničky ve třídě. Je dobré dětem knihu ukázat, představit, o čem je, upozornit na její zvláštnosti a zajímavosti, popřípadě říct, že si ji budeme společně číst.

Při realizaci literární výchovy dbáme na určité oblasti. Na tyto oblasti se zaměříme v následujících podkapitolách.

1.2.1 Metody

Výběr textu

Příběh musí děti upoutat již první větou, aby pro něj orientace v ději nebyla obtížná. Nezbytné je vybírat texty, které odpovídají věku dítěte. Děti dobře přijímají příběhy, které jsou pro ně „poněkud dětinské“, tyto příběhy můžeme doprovodit úkolem. Jazyk, kterým budeme pohádku vyprávět, by měl být živý, aktuální a přiměřený, protože velké množství obtížných slov není pro děti motivující a uspává dětskou pozornost. Popis scény by měl být stručný, protože při dlouhých pasážích ztrácíme pozornost dětí. Obsah volíme aktuálně k danému tématu nebo události. Nakonec by se měl učitel s textem ztotožnit a mít jistotu, že ho zvládne číst či vyprávět tak, aby byly spokojené obě strany (Doláková, 2015, s. 18).

Organizace prostoru

Předčítání by mělo probíhat v uvolněné atmosféře. Pro tento účel nám slouží sezení na koberci nebo polštářcích. Zásadou je, aby všechny děti viděly vypravěče a ten musí vidět všechny posluchače. Vypravěč by měl sedět na stejné úrovni očí posluchače nebo výše (Doláková, 2015, s. 24).

Pomůcky

Pohádky bychom měli doplnit aktivitami, které slouží k procvičování, abychom docílili poznávacího a osvojovacího efektu. Při práci s malými dětmi bychom neměli zapomínat na obrázky nebo skutečné předměty, které se vztahují k příběhu. Děti se potřebují učit všemi smysly. Pouhé čtení z knihy bez jakýchkoliv pomůcek neudrží dětskou pozornost dostatečně dlouhou dobu. K plnění výukových cílů si vybíráme příběhy, které jsou přiměřené věku i chápání dítěte (Doláková, 2015, s. 24).

1.2.2 Psychické předpoklady

Řeč těla

Myšlenku můžeme vyjádřit, aniž bychom otevřeli ústa. Gesta, mimika a výraz obličeje patří mezi neverbální komunikaci. Pohybem můžeme pomoci ději plynout a vytvořit lepší představu o tom, co se v daném příběhu děje. Důležitým činitelem komunikace je i oční kontakt. Oční kontakt nám neslouží jen na to, abychom dali posluchačům najevo, že je

vnímáme, ale můžeme tak koncentrovat svou pozornost na jednoho konkrétního posluchače (Doláková, 2015, s. 23).

1.2.3 Řeč

Jazyk

V mnoha klasických pohádkách se setkáváme se zastaralými slovy, kterým dnešní děti nerozumí. Pokud tato slova nemůžeme nahradit, věnujeme jim ještě před čtením pozornost a slova dětem vysvětlíme. Podobným problémem se vyznačují i pohádky napsané v cizím jazyce. U těchto pohádek je zjednodušování žádoucí, protože děti mají omezenou slovní zásobu. Děti do sedmi let se s textem velmi dobře vyrovnávají. Nemusí porozumět všem slovům, stačí jim pouze klíčová slova, aby pochopily celý příběh (Doláková, 2015, s. 19).

Hlasové techniky

Důležité je uvědomit si, jakou roli bude mít náš hlas. Hlas by neměl být nepříjemný a monotónní. Silného účinku na děti docílíme změnou hlasu podle jednotlivých postav. Děti by se měly pomocí změny hlasu bezpečně orientovat v postavách. Taková práce s hlasem napomáhá správnému pochopení zápletky a snadnějšímu ztotožnění s kladným hrdinou (Doláková, 2015, s. 21).

Vyprávění a předčítání

Učitelka v roli vypravěče se může rozhodnout, zda bude příběh dětem vyprávět nebo předčítat. Vyprávění z paměti je dosti obtížné, ale čtení má také své nevýhody (Doláková, 2015, s. 19-20).

Čtení

výhody	nevýhody
nemusíme se učit text nazpaměť	při čtení zapomínáme na posluchače
text je pokaždé stejný	zrychlujeme
vyhneme se chybám	minimální kontakt s posluchači

obrázky v knize pomáhají dětem s představivostí	omezené prostorové a pohybové možnosti
pečujeme v dětech kladný vztah ke knihám	

Vyprávění

výhody	nevýhody
vyprávění je pro děti jako dárek	text se musíme naučit nazpaměť
jednodušší porozumění	jsme v nebezpečí, že se do textu zapleteme nebo zapomeneme něco říct
můžeme reagovat na ohlas posluchačů	pozor na chyby
můžeme využívat gesta, oční kontakt	

Role vypravěče

Vypravěč je nejdůležitějším činitelem v práci, která je zaměřená na poslech příběhů. Rozhoduje, vyrábí, připravuje, poskytuje, organizuje a řídí vše tak, aby zážitek splnil očekávání (Doláková, 2015, s. 28).

Prohlížení a čtení knížek by mělo být přirozené jak v každé mateřské škole, tak v každé domácnosti. Kniha může být nejen dobrou pomůckou, ale také vysvětluje dětem jejich životní zkušenosti, seznamuje s novými pojmy a vede je ke čtenářství (Gebhartová, 2011, s. 12).

2 GRAFOMOTORIKA V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Pojem grafomotorika označuje „soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky, ale je řízeno psychikou. Grafomotorika tedy může být nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince“ (Průcha a kol., 2013, s. 85).

„Grafomotorika je odborný výraz pro pohyb, který provází psaní“ (Šalingová, 1988). Rozvoj grafomotorických pohybů začíná od ramenního kloubu přes zápěstí až po pohyby prstů. Ovlivňuje používání grafického materiálu, který slouží pro nácvik, sklon a velikost plochy záznamu dítěte a držení těla (Valachová a kol., 2015, s. 5).

„Grafomotorika limituje technickou kvalitu projevu dítěte, vyvíjí se individuálně, avšak fyziologicky daným postupem. U dětí stejného věku se objevují přibližně stejné znaky kresby, někdy s individuálními zvláštnostmi, kdy vývoj probíhá rychleji, či pomaleji. Předpokladem úspěšného osvojení psaní je, aby dítě vytvořilo správný špetkový úchop a bylo na určitém stupni vývoje grafomotoriky“ Veselá (www.grafomotorika.eu).

K rozvíjení kreslení a psaní je žádoucí, aby dítě mělo vyvinutou hrubou a jemnou motoriku, její koordinaci se smyslovým vnímáním, především s řečí a myšlením. Grafomotorika je složitější činnost, a proto ji nemůžeme chápat jen jako pouhé pohyby ruky. Grafomotorika je vysvětlována jako soubor senzomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní a kreslení (Doležalová, 2010, s. 21).

Rozvoj jemné motoriky je pro dítě předškolního věku a pro jeho přípravu ke školním činnostem velice důležitý. Váže se sice na vývoj hrubé motoriky a psychomotoriky, ale souvisí i s rozvojem oblastí vizuomotoriky a grafomotoriky (Dvořáková a kol., 2014, s. 83).

2.1 Faktory, které ovlivňují vývoj a úroveň dětské kresby

Uvedené faktory se týkají vnitřních podmínek vývoje kresby. Záleží především na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, zda má možnost kreslit, je podněcováno ke kreslení či nikoliv a zda se pozitivně reaguje na jeho výtvořky. Bednářová, Šmardová (2021, s. 10-14) uvádí tyto faktory:

- **mentální vyspělost dítěte** – kreslení souvisí s celkovou mentální vyspělostí dítěte. Kresba nemusí být vždy na stejné úrovni jako je intelekt. Pokud narazíme na nesrovnalosti, je nutné pátrat po příčinách. Grafický projev mentálně retardovaného dítěte je pod úrovní věku ve srovnání s vrstevníky;
- **motorika** – vývoj pohybových schopností se vyznačuje poslopností a propojeností hrubé motoriky, jemné motoriky, orální motoriky a motoriky očních pohybů. Dítě musí být schopno koordinace mezi okem a rukou (*vizuomotorické koordinace*), aby mohlo kreslit a později psát. Pokud je dítě nevyzrálé v oblasti pohybového vývoje nebo zrakového vnímání, odráží se tato nevyzrálost v jeho kresbě;
- **lateralita** – pokud dítě nemá vyhraněnou lateralitu, objevuje se u něj nechuť ke kreslení. Pokud má dítě již vyhraněnou lateralitu, více se zabývá kreslením a dostává se pokrok. Dítě je motivováno, protože se mu kreslení daří a více se zajímá o kresbu;
- **zrakové vnímání** – při kreslení a později při psaní se podílí zrakové vnímání a jeho čtyři kvality: zrková analýza, syntéza, diferenciacie a paměť. Jedná se především o schopnost rozložit celek na části, vidět detaily, odlišnosti, shody a zapamatovat si, co vidělo;
- **paměť, pozornost, schopnost představivosti a reprodukce** – věnováním pozornosti je předpokladem vnímání. To, co dítě vnímá, je uloženo do paměti. Tyto vjemy můžeme v paměti oživit. Paměť nám umožňuje „vyvolávat“ představy a znázornit si je po svém.

2.1.1 Pojmy v oblasti grafomotoriky

Ve své knize Dvořáková a kol. (2014, s. 83-85) vysvětluje jednotlivé pojmy následovně:

- **jemná motorika** – je řízena aktivitou drobných svalů a napomáhá postupnému zdokonalování jemných pohybů rukou, uchopování a manipulaci s drobnými předměty. Kromě pohybů prstů zahrnuje také pohyby mimického svalstva, pohyby mluvidel (*oromotoriku*) a grafomotoriku;
- **hrubá motorika** – jedná se o tělesnou zdatnost organismu. Představuje celkový pohybový vývoj (chůze, běh, skoky, seskoky, přeskoky, lezení, přelézání, podlézání, chytání, házení, udržování rovnováhy, koordinace, zapamatování a napodobování pohybů);

- **psychomotorika** – souhrn pohybových motorických aktivit člověka, které jsou projevem jeho psychických funkcí a stavu. Je to motorická akce, která vyplývá z psychické aktivity v oblasti psychických procesů (vnímání, myšlení, paměť, pozornost, představivost atd.) nebo psychických stavů (nálad);
- **senzomotorika** – označuje spojení mezi motorikou a smyslovým vnímáním;
- **mikromotorika očních pohybů** – je patrná při čtení a psaní, kdy oči vykonávají pohyb zleva doprava. Tento pohyb je jedním z ukazatelů školní zralosti;
- **předškolní věk** – je charakterizován jako období iniciativy, aktivity, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a má chuť zkoumat nové materiály. To vše je nápomocno k jeho dynamickému rozvoji a k rozvoji v oblasti jemné motoriky i grafomotoriky.

2.2 Grafomotorický vývoj dítěte

Dítě v předškolním věku vyjadřuje svůj pohled na okolní svět pomocí kresby, hry a vyprávění. Skutečnost je zjednodušená, srozumitelná a bezpečná. Dokáže se lehce orientovat a může se na svět spolehnout (Vágnerová, 2000, s. 109).

Lipnická uvádí: „*Grafomotorika dítěte se vyvíjí etapovitě a individuálně, avšak fyziologicky daným postupem. Z tohoto důvodu se u dětí určitého věku projevují přibližně stejné znaky kresby či písma*“ (Lipnická, 2007, str. 6). Dítě má v grafickém projevu nejprve radost z pohybu ruky na papíře a z toho, že tužka, kterou kreslí, zanechává stopy. Postupem času dítě kreslí s určitým záměrem a začíná ovládat své pohyby těla. Čáry a tahy začínají být plynulejší a jistější. Snaží se kreslit přesněji a zachycuje detaily. Při práci s předškolním dítětem je tedy potřeba respektovat jeho vývoj. Vývoj grafomotoriky lze rozdělit dle věku dítěte. Grafomotorický vývoj popsala ve své knize Lipnická (2007, s. 7), z níž při popisu vývoje vycházíme.

Dítě v roce až dvou letech experimentuje s uchopováním pastelky, pastelku drží v dlani křečovitě a těžkopádně, čmárá kamkoliv, na cokoliv, bez záměru a při kreslení pohybuje celou rukou.

Dítě ve dvou až třech letech začíná správně používat tři prsty při úchopu pastelky, pohyby jsou spontánní, stopa vede po papíře, krouživě čmárá spirály a klubíčka, začíná kreslit svislé a vodorovné čáry, pojmenovává již nakreslené a fixuje si správné držení pastelky.

Dítě ve třech až čtyřech letech začíná znázorňovat postavy kreslením kruhových tvarů, čarami vyznačuje končetiny, kreslí tzv. hlavonožce, pomocí napodobování nakreslí kruh, spirály a sluníčka, začíná kreslit čtverec, trojúhelník a kříž, ale zatím si neuvědomuje pojmový obsah těchto tvarů.

Dítě ve čtyřech až pěti letech začíná přecházet kresbou do obrázkového stádia, postava má již trup a končetiny, v kresbě se nacházejí různé tvary, začíná nepřesně vybarvovat předkreslené tvary a rozvíjí se jeho vnímání barev a tvarů.

Dítě v pěti až šesti letech již kreslí postavu s trupem a se všemi náležitostmi, které má postava mít, kresba je obsahově bohatá, body spojuje čarou, dokáže již použít štětec, snaží se znázorňovat geometrické tvary, dům, sluníčko, plot, auto, domy, stromy, až nakonec napodobuje také velká tiskací písmena.

Grafomotorické schopnosti výrazně ovlivní psaní dítěte ve školním věku. Pokud je grafomotorika neobratná, dítě může mít problémy s učením se psát jednotlivé tvary písmen, písmo je často neúhledné a snižuje se čitelnost. Kvůli grafomotorické neobratnosti je sníženo tempo psaní (Bednářová, Šmardová, 2015, s. 13).

2.3 Lateralita

S vývojem motoriky úzce souvisí *lateralita*. Průcha ve svém pedagogickém slovníku definuje pojem takto: „*přednostní používání jednoho z párových orgánů*“ (Průcha, 2013, s. 141).

Slovo lateralita pochází z latinského slova *lateralis* a lze ho přeložit jako ležící na straně, boční. Jedná se o vztah pravé a levé strany organismu a odlišnost pravého a levého z párových orgánů. Přednostně užívaný orgán se stává tzv. vedoucím orgánem; člověk vykonává určité úkony rychleji, lépe, snáze a raději. Druhý orgán zůstává tzv. pomocným. Symetričnost lidského těla je zdánlivá. Asymetrie se projevuje jako tvarová nebo funkční (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 39).

tvarová asymetrie – vnitřní asymetrie je výrazně patrná v uspořádání krevního oběhu a zažívacího ústrojí. Vnější asymetrie je patrná v tom, že jedna noha bývá větší než ta druhá.

funkční asymetrie – týká se kožní citlivosti, smyslových orgánů, pohybových orgánů, schopnosti prostorové a časové orientace. Odlišnost pravého a levého

z párových orgánů spočívá v určitém druhu funkční nesouměrnosti. Projevuje se rozdílnou aktivitou a výkonností (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 39).

2.3.1 Druhy laterality

Druhy laterality popsala ve své knize Bednářová, Šmardová (2021, s. 39):

- genotypická – lateralita koresponduje vrozené dominanci;
- fenotypická – genotyp byl změněn vlivem prostředí (přeucený levák);
- z nutnosti – po úplném vyřazení vedoucího orgánu přebírá vedoucí úlohu původně pomocný orgán (po úrazu);
- patologická – po vyřazení původně vedoucí mozkové hemisféry přebírá vedoucí úlohu pomocná mozková hemisféra (z praváka se z donucení stává levák).

Lateralita může být zcela vyhraněná (pravorukost, levorukost), méně vyhraněná (pravorukost, levorukost) nebo nevyhraněná, neurčitá (označována také jako ambidextrie). K určení laterality záleží také na vztahu mezi rukou a okem. Pokud je lateralita souhlasná, dominuje pravá ruka a pravé oko. Neurčitá lateralita má různé varianty dominance ruky či oka. U zkřížené laterality dominuje pravá ruka a levé oko nebo levá ruka a pravé oko (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 39).

2.3.2 Vývoj laterality

Vývoj lateralizace je pozvolný. Nejdříve dítě sahá po předmětu pouze jednou rukou (vrozeně kvalitnější a silnější), druhá ruka zůstává v klidu. Poté se dítě učí dělat oběma rukama symetrické pohyby. Ve třetím čtvrtletí se dítě naučí střídat ruce v rytmickém sledu (levá uchopí, pravá pouští). Ve čtvrtém čtvrtletí dokáže dítě dělat současně pohyby oběma rukama, potom může dítě vykonávat složitější manuální činnosti (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 39-40).

V prvních měsících až do čtyř let života se ve vývoji dítěte střídají období symetrického a asymetrického užívání rukou. Později začíná dítě preferovat jednu ruku přednostně jako obratnější a aktivnější.

Mezi pěti až sedmi lety se začíná lateralita rukou vyhraňovat, avšak zcela vyhraněná je v deseti až jedenácti letech. V praxi se můžeme setkat s častými případy nevyhraněnosti laterality. V těchto případech je veden nácvik psaní do pravé ruky (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 40).

Sledujeme lateralitu oka, ruky, nohy i ucha. Pro budoucího školáka je nejdůležitější určení laterality ruky a oka. Pomocí zkoušek laterality zjistíme, jaký orgán dítě upřednostňuje nebo používá, ať už pohybový nebo smyslový. Rozlišujeme praváctví, leváctví a ambidextrií. Ambidextrie znamená, že dítě používá pravý i levý orgán při různých činnostech (Otevřelová, 2016, s. 122).

2.2.3 Leváctví

„Leváctví je hovorovým označením přednostního užívání levé ruky, v širším slova smyslu také nohy, oka a ucha. V současné době se již nesetkáváme s vnímáním leváků jako lidí méněcenných, nešťastných, nešikovných. Neplatí, že děti, které používají přednostně levou ruku, budou při čtení a psaní ve škole znevýhodněné. I levák může krásně psát“ (Zelinková, 2008, s. 183).

Leváctví jde u dětí zjišťovat při záměrně motivovaných, spontánních a každodenních činnostech, jakými jsou podávání ruky, manipulace nebo úchop hraček. Všimáme si, která ruka je aktivnější, obratnější nebo toho, zda dítě ruce střídá. Důležité je sledovat spontánní a záměrnou kresbu dítěte, úchop tužky, tlak na tužku, vedení čáry a plynulost tahu. Leváctví je výrazně méně časté než praváctví a není samo o sobě poruchou motoriky (Bednářová, 2021, s. 39-40).

Levoruké dítě dosahuje stejně kvalitních výkonů. Je nutno zdůraznit, že lateralitu musíme respektovat, nikoliv leváky přecvičovat na praváky, protože kromě vnější změny by došlo i ke změnám v mozku, které by mohly způsobit jednak psychomotorické poruchy, jednak poruchy celkového osobnostního vývoje dítěte. Při přecvičování je narušena komunikační schopnost, emocionální rovnováha i kognitivní vývoj. Z levorukosti je vhodné vycházet jako ze základu, který přiměřeně rozvíjíme (Lipnická, 2007, s. 11).

Grafomotorické dovednosti leváků rozvíjíme stejně jako u praváků. Důležité je znát určitá specifika, která musíme při práci s leváky zohlednit. Dbáme na sklon tužky, protože levoruké dítě hůře vidí na výsledek, jelikož si posunem ruky hotový řádek zakrývá, a má tendence vytáčet ruku nad řádek, což může způsobovat únavu a bolest. Je třeba také dbát na to, aby dítě mělo kvalitní pastelky, tužky a později i pera, která se nerozsmazávají. Pokud sedí v lavicích žáci po dvou, je výhodnější posadit leváka na levou stranu (Kutálková, 2014, s. 128).

3 ROZVOJ GRAFOMOTORIKY

3.1 Hygienické návyky

Důležité je, aby si dítě v předškolním věku osvojilo správné návyky pro kreslení a psaní. To, jak se dítě v předškolním věku naučí u kreslení sedět a držet tužku, poznamenává jeho výkony při psaní a při čtení ve škole. Dítě by se mělo naučit správně sedět a držet psací náčiní. Jakmile se vytvoří chybné návyky, negativně ovlivňují výkony dítěte (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 48). Mezi návyky řadíme výběr vhodných kreslicích a psacích potřeb, správné sezení, správný úchop psacích potřeb.

3.1.1 Výběr vhodných kreslicích a psacích potřeb

Dětem, již od útlého věku, dáváme různé psací a kreslicí potřeby. To patří k jejich správnému rozvoji, ale důležité je mít také na mysli bezpečnost dítěte. Proto volíme takové výrobky, které nemají ostrý hrot nebo drobné součásti, které by mohlo dítě spolknout (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 48).

Volba psacího náčiní ovlivňuje grafický výkon. Tvar psacího náčiní má vliv na správné držení, kvalita materiálu tuhy se podílí na tlaku na podložku. Při cvičení určeném ke grafomotorickému rozvoji volíme měkčí tužky (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 48). Doporučují se i voskovky, fixy a štětce. Štětce volíme především u dětí, které příliš tlačí na psací potřeby. Johnová (www.jak-spravne-psat.cz). Měkčí tužky dobře vedou stopu a děti na ně netlačí. Tvar psacího náčiní vybíráme takový, který podpoří správné držení. Vhodné je psací náčiní, jež je běžného objemu a odpovídá rozměrům dětských prstů. Možno používat také trojhranný program, tj. tužky, které mají trojúhelníkový průměr a každá strana je určena pro jeden prst (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 48).

3.1.2 Správné sezení, poloha těla

Při kreslení poloha našeho těla ovlivňuje pohyblivost kloubů. Správná poloha při kreslení pomáhá ke koordinaci a uvolnění. Sezení ovlivňuje jak fyzickou stránku člověka, tak psychickou. Pro začátek je vhodné začít širokou základnou, např. vleže. Pozice můžeme střídát a děti mohou kreslit vstoje, v dřepu. Poloha vstoje umožňuje dítěti volné, velké pohyby v ramenním kloubu. Další možností je poloha v dřepu, v níž má dítě formát papíru na zemi. Pro uvolnění ruky od ramenního kloubu lze rovněž využít polohu, ve které

se papír nachází na stole, dítě při kreslení stojí a neopírá ruku o stůl (Looseová a kol., 2001, s. 31).

Při psaní sedí dítě na celém sedadle. Nohy má mírně u sebe, v pravém úhlu ohnuty v kolenou a opřeny celými chodidly o podlahu, paty jsou mírně vzdálené od sebe a špičky chodidel o něco více. Tato poloha sezení zajišťuje stabilitu a dítě může lépe kreslit a psát. Pokud dítě sedí pouze na přední polovině sedadla, má nohy křížem nebo každou v jiné poloze, je taková poloha příliš vratká. Trup je mírně nakloněn dopředu, hrudník se nedotýká přední hrany stolu. Ramena jsou ve stejné výšce. Obě předloktí leží a opírají se o desku stolu a směřují k sobě v pravém úhlu. Lokty jsou mírně oddáleny od trupu a jsou nepatrně mimo psací desku. Váha trupu spočívá v sedadle. Paže a předloktí zajišťují stabilitu a rovnováhu těla. Záda se lehce dotýkají opěradla židle. Hlava je rovně v prodloužení osy páteře, mírně skloněna nad papírem a vzdálenost očí od špičky pera je 30 centimetrů. Děti, které píšou pravou rukou, si prsty levé ruky přidrží papír a posouvají jej nahoru, dopředu (Mlčáková, 2009, s. 53–55).

Obrázek 1: Správné sezení při kreslení a psaní

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 49

Synek, Křivánek, Wildová, Doležalová (in Mlčáková, 2009, s. 55) se shodují, že nevhodná výška lavice a židle může komplikovat techniku psaní a ztěžovat psací návyky. Nevhodný pro psaní je školní nábytek, který je příliš velký a neodpovídá věku dítěte. Hygienické požadavky na sezení můžeme dodržovat jen tehdy, pokud dítě sedí ve školním nábytku, který je přizpůsobený tělesné výšce dítěte. Iljuchina (in Mlčáková, 2009, s. 55) zdůrazňuje, že vytvoření návyku správného sezení je dlouhodobý proces a učitelé nevedou důsledně děti ke správnému sezení (Mlčáková, 2009, s. 55).

3.1.3 Správný úchop psacího náčiní

Vývoj správného úchopu psacího náčiní popsala Veselá (grafomotorika.eu):

Ve dvou až čtyřech měsících dítě náhodně uchopuje předmět.

Ve čtyřech až šesti měsících dítě drží tužku dlaňovým úchopem.

Okolo jednoho roku dítě drží tužku klíšťkovým úchopem, kdy používá ukazováček spolu s palcem.

Kolem jednoho a půl roku se u dětí objevují náhodné zkušenosti s kreslením a vyskytuje se zde dlaňový úchop s palcem nahoře, nebo dole.

Ve druhém roce života je dítě schopné koordinovaných pohybů a vyskytují se záměrné pokusy o zanechání stopy.

Mezi druhým až třetím rokem jsou koordinované pohyby, dítě pastelku uchopuje do prstů, tzv. *hrstičkový úchop*. V tomto období zároveň začínají hranaté a kulaté formy úchopu a intenzivní kreslení.

Mezi třetím až čtyřapůltým rokem se objevují nesprávné úchopy, které se fixují a může docházet k patologickému vývoji grafomotoriky.

V období od čtyř a půl do pěti let dítě začíná kreslit hlavonožce, který představuje člověka. Vytváří se *špetkový úchop* (viz níže), který je součástí školní zralosti dítěte. Tento úchop by se měl objevit nejpozději v pěti letech, aby se mohl začít fixovat.

V pěti až sedmi letech dítě dokáže nakreslit postavu již s končetinami a detaily, je schopné vyhovět požadavkům školy a před nástupem do školy je již špetkový úchop fixovaný.

V sedmi letech je písmo plynulé a začíná se tříbit do individuální podoby.

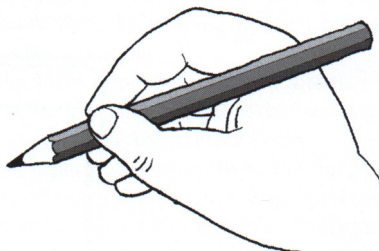
Správné uchopení psací potřeby se nazývá tzv. *špetkový úchop*. Tužka leží na posledním článku prostředníku, palec je lehce ohnutý, přičemž bříškem přidržuje tužku, stejně jako ukazováček, který nesmí být prohnutý a tužku přidržuje seshora. Ruka a prsty jsou uvolněny, ukazovák není prohnutý. Prsteníček a malíček jsou volně pokrčeny v dlani. Ruka by měla být uvolněná a úchop nesmí být křečovitý (Bednářová, Šmardová, 2008, s. 7).

Nácvik špetkového úchopu

Aktivity na jemnou motoriku, které dítěti pomohou nacvičit špetkový úchop:

- úchopy korálků;
- solení, cukrování;
- setí semínek;
- tiskání pomocí tiskátek;
- trhání papíru;
- uždibování těsta.

Menším dětem můžeme špetkový úchop vysvětlit tak, že tužka leží v postýlce, postýlku dítěti ukážeme a položíme na ni tužku. Pokud je pro dítě tento úchop těžký, můžeme použít tzv. trojhranný systém (tužky a pastelky ve tvaru trojúhelníku). Pokud i nadále má dítě problém s držetím tužky, je vhodné použít speciální násadky na tužky, které fixují správné posazení prstů při psaní. Důležité je vybírat s ohledem na dítě velikost a tvar násadky (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 50-51).

Obrázek 2: Správné držení psacího náčiní u praváku

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 50

3.1.4 Správný úchop psacího náčiní u leváků

Držení tužky u leváků se výrazně neliší od praváků. Palec drží, ukazováček je položen shora a prostředníček podpírá. Důležité je myslet na to, že musíme vybírat takové psací potřeby, které se nerozmazávají. Zároveň respektujeme dva možné způsoby psaní, které popsala ve své knize Otevřelová (2016, s. 126):

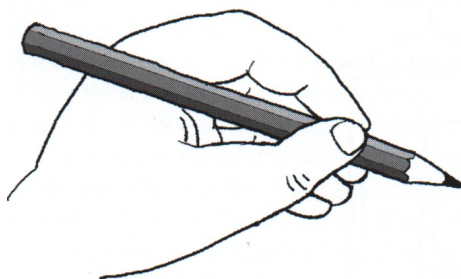
Dolní způsob psaní je ten, při němž dítě tlačí pero před sebou. Dochází k zakrývání napsaného textu. Tento způsob je uváděn jako ten správný, ale v praxi dětem komplikuje život.

Horní způsob psaní je takový, kdy ruka je nad písmem a otáčí se dolů. Ruka je opřená o hřbet a posouvá se po papíře, tím se ovlivní tlak na tužku. Dítě vidí to, co nakreslilo nebo napsalo.

Sklon a směr písma je vytvořen pro praváky a leváci jsou při psaní v nevýhodě. Tuto skutečnost bychom měli brát v potaz, pokud se chceme rozhodnout, který způsob psaní je pro leváky nejsnazší. Na základě grafomotorických činností můžeme uznat, že horní způsob psaní, tzv. „drápání“, je levákům bližší, protože takto píše, pokud nejsou z vnějšího okolí nuceni psát jinak (Vodička, 2008, s. 43).

Nejčastěji písáře ovlivňují tyto faktory:

- držení tužky prsty;
- vedení ruky a pohyby ze zápěstí, lokte a ramenního kloubu;
- poloha papíru a směr jeho otočení;
- sezení a uspořádání levákova pracoviště.

Obrázek 3: Správné držení psacího náčiní u leváků

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 50

3.1.5 Správné sezení u leváků

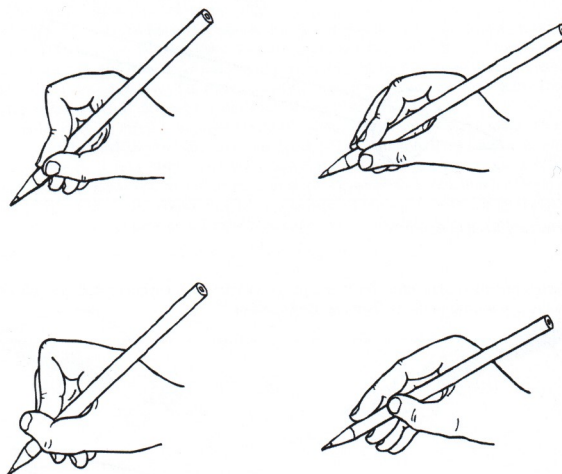
Levoruké dítě by mělo sedět stejným způsobem jako pravák. Ve škole by jeho místo mělo být v řadě u okna a vlevo v lavici, aby mělo co nejvíce světla. Při kreslení, malování a dalších pracích by mělo být rozmístění pomůcek a materiálu ve srovnání s praváky stranově obráceno, protože levák vykonává snadněji pohyby ve směru zprava doleva.

Leváka je nutné podporovat a učit ho dvojitmu vidění, aby si mohl porovnat, zda se nachází ve stejném místě jako praváci, ale pouze stranově obráceně (Vodička, 2008, s. 48).

Odborníci poukazují na nesprávný pohyb leváků při psaní, všelijak se krotí. Pokud sedí levák v lavici a má papír otočený doleva, zaujímá polohu praváka. Nesprávné sezení je typické pro leváky, kteří píší horním způsobem a mají papír otočený vpravo, protože jdou za rukou (Vodička, 2008, s. 49).

3.1.6 Nesprávný úchop psacího náčiní

Nesprávných úchopů existuje několik. Za nesprávné držení psacího náčiní jsou považovány všechny úchopy, které se liší od správného špetkového úchopu. Pokud dítě drží psací náčiní špetkovým úchopem křečovitě, je tento způsob držení považován také za nesprávný úchop (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 52).

Obrázek 4: Nesprávné úchopy psacího náčiní

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 52

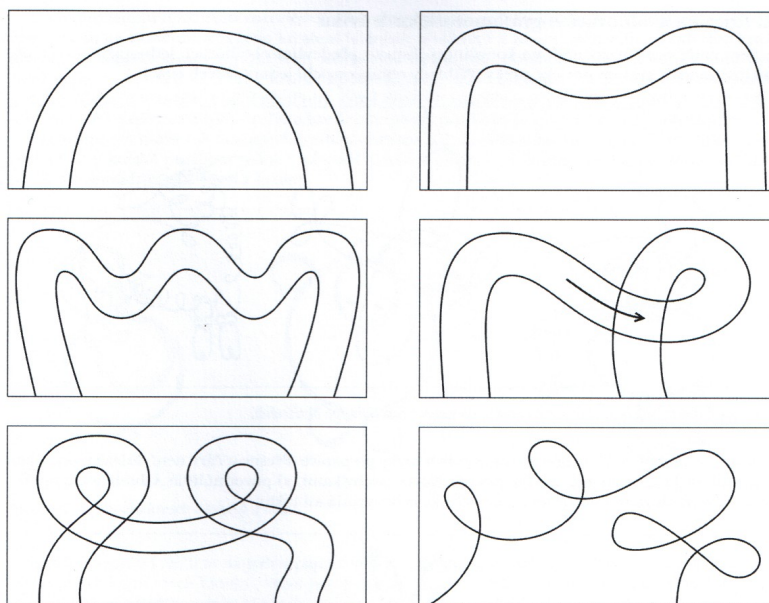
Obrázek 4 prezentuje příklady špatných úchopů. První úchop je špetkový, ale prsty jsou v křeči a ukazovák je v prohnutí. U druhého úchopu, který je považován jako drápovitý, se na držení tužky podílejí bříška všech prstů. U třetího úchopu palec přesahuje ukazovák, což snižuje koordinaci. Poslední úchop ukazuje na posun palce a ukazováku. Bříška těchto prstů nejsou postaveny proti sobě, prsty nejsou uvolněny a ukazovák je minimálně pohyblivý (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 52).

3.2 Uvolňovací cviky

Cviky mají za úkol uvolnění ruky před kreslením, psaním a zlepšení koordinace ruky s okem. Samotné cviky spočívají v uvolnění a zpřesnění koordinace od ramenního kloubu k loketnímu kloubu. Charakteristické pro tyto cviky je, že dítě má stanovenou, kudy vede stopu. Zpočátku je směr ohraničený dvěma liniemi a postupně se náročnost zvyšuje. Uvolňovací cviky je vhodné provádět před kreslením, později před psaním. Bednářová a Šmardová rozdělují uvolňovací cviky do tří skupin dle obtížnosti. (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 58).

I. skupina uvolňovacích grafomotorických cviků

V této skupině se nachází nejméně náročné cviky. Dítě má za úkol vést čáru mezi dvěma liniemi, které vymezují prostor, kam může psát. Tyto linie mohou připomínat závodní dráhu, kdy můžeme dítě motivovat rychlou jízdou auta nebo závoděním. Navození pocitu rychlosti pomůže dítěti lépe uvolnit ruku, naučí ho sledovat a nepřerušovat linii a napomáhá zmírnit tlak na podložku. Cviky jsou děleny dle obtížnosti. Zpočátku jsou dráhy půlkruhové, bez záhybů. Postupně se náročnost zvyšuje záhyby, smyčkou nebo přiblížením linií čar. Nejtěžší dráhu tvoří pouze jedna linie, kdy se dítě snaží vést čáru po vyznačené čáře. Pohyb vedeme vždy zleva doprava a dítě projíždí dráhu plynule, bez zvedání tužky. Před začátkem si může dítě projet dráhu prstem (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 58-59).

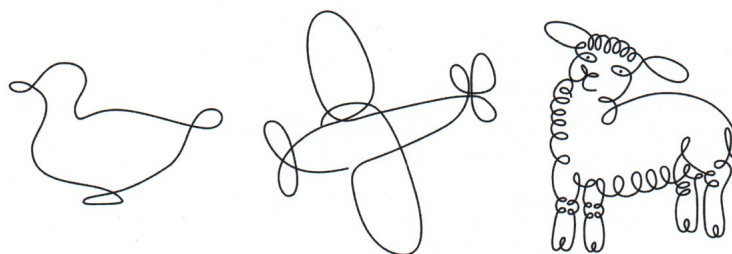

Obrázek 5: První skupina uvolňovacích cviků

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 59

II. skupina uvolňovacích grafomotorických cviků

V této skupině najdeme cviky, které jsou náročnější na koordinaci. Jedná se především o cviky obtahovací, jednotažné a nejjednodušší grafomotorické prvky. Úkolem je plynulý a nepřerušovaný pohyb tužky na papíře. Důležitá je plynulost nikoli přesnost. Obtahování provádíme opakovaně, několikrát za sebou. Obtahovat můžeme přímo na papíře nebo přes průsvitné fólie (tužka zanechává jinou stopu a skluz je rychlejší) nebo na průklepový papír. K této skupině můžeme zařadit také kruh. Při těchto cvicích si dítě procvičí a uvolní všechny klouby, které jsou důležité při kreslení a psaní. Při velkých kruzích uvolňujeme ramenní kloub, při středních kloub loketní a při malých kruzích zápěstí (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 60-61).

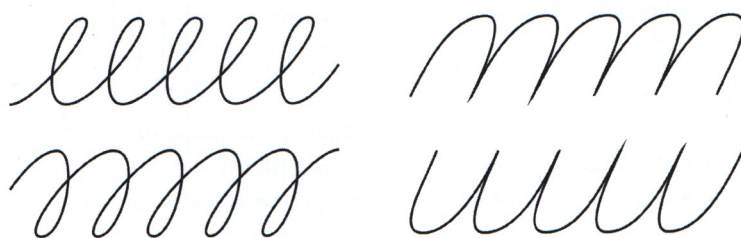

Obrázek 6: Druhá skupina uvolňovacích cviků

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 60

III. skupina uvolňovacích grafomotorických prvků

Třetí skupina je určena pro děti školního věku. Tvary, které se v této skupině nachází, jsou velice podobné písmu. Toto cvičení zařazujeme v období, kdy je zvládnuto a zautomatizováno kreslení. Další důležitým aspektem je osvojený plynulý pohyb po papíře a pohyb ruky ve vodorovné a svislé rovině zleva doprava. V průběhu učení těchto cviků se u dětí rozvíjí grafomotorická a vizuomotorická koordinace. Jakmile má dítě tyto cviky osvojené, mohou sloužit jako uvolňovací (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 61).

Obrázek 7: Třetí skupina uvolňovacích cviků

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 61

3.3 Grafické prvky

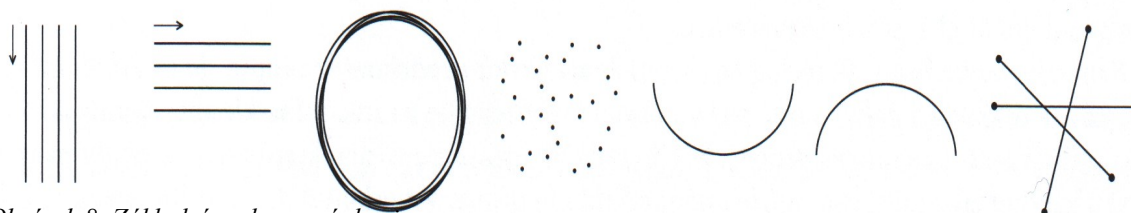
Grafomotorické prvky napomáhají správnému vývoji grafomotorických dovedností. Důležité je zachovat správnou posloupnost při nácviku těchto prvků. Nejvhodnějším postupem je začít u prvků, které má dítě již osvojené, a právě tyto prvky upevnit a zautomatizovat. Až poté se můžeme věnovat další skupině prvků. U nejmladších dětí procvičujeme nejjednodušší prvky, což jsou čáry a kruhy. Souběžně s věkem dítěte se zvyšují jeho dovednosti, a proto přecházíme na obtížnější prvky. U všech prvků je nutné dodržet směr kresby zleva doprava a shora dolů (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 62).

Existuje celá řada pracovních listů a výběr neponecháváme náhodě ani při tvorbě vlastních pracovních listů. Vybíráme takové prvky a náměty, které odpovídají aktuálním možnostem dítěte. Grafomotorická úroveň nemusí vždy odpovídat věku dítěte. Ke každému dítěti by se mělo přistupovat individuálně s ohledem na jeho grafomotorické dovednosti. Nejdříve by se mělo začít s prvky, které dítě již umí, případně mu nechat dostatek času na zautomatizování a poté mu předložit nový prvek (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 62).

Základní grafické prvky dělíme do čtyř skupin:

I. skupina prvků

Tato skupina je charakteristická pro děti ve věku od tří do čtyř a půl let. Navazuje na období čaranic, ve kterém dítě pojmenovává svůj výtvar. Řadíme sem nejjednodušší prvky – rovné čáry a kruh. Jsou to vývojově nejnižší, koordinované a záměrně vedené prvky. Většina dětí zvládne nejprve vedení svislých čar, později vedení vodorovných čar.

Obrázek 8: Základní prvky první skupiny

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 74

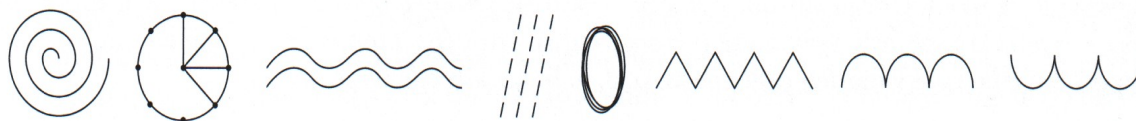
Grafický prvek: **svislá rovná čára** – směřuje odshora dolů, plynule, nepřerušovaně, pohyb začíná v rameni a pohybuje se celá paže; **vodorovná čára** – směřuje zleva doprava, podporujeme zautomatizování očních pohybů pro budoucí čtení a psaní; **kruh** – vznikne uzavřením čáry, pohyb začíná v rameni, přes loket až k zápěstí; **tečky** – hrot tužky se

dotýká papíru; **oblouky** – směřují zleva doprava, jeden oblouk jedním tahem; **šikmé čáry s pomocí opěrných bodů** – nejtěžší prvek této skupiny, jedná se o delší a středně dlouhé šikmé čáry, které spojují obrázek (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 63-65).

II. skupina prvků

Tato skupina je charakteristická pro děti ve věku od čtyř do pěti a půl let. Je zapotřebí větší rozpětí a širší škála koordinovaných pohybů a umět udržet vzdálenost. Osvojený pohyb při kreslení této skupiny prvků se později stává základním pohybem při psaní.

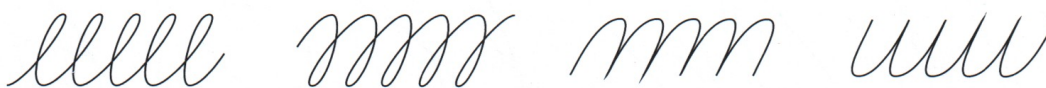
Obrázek 9: Základní prvky druhé skupiny

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 74

Grafický prvek: **spirála** – náročná na koordinaci, pohyb začíná v rameni a končí v zápěstí, je nutné odhadnout vzdálenost mezi čarami; **šikmé čáry** – dítě nejdříve spojuje čáry do všech směrů, poté spojuje body od středu kruhu směr ven, čáru vedeme od středu k vnějšímu okraji a nesmíme točit papírem; **vlnovka** – vyžaduje zvládnutí spodního i vrchního oblouku, zpočátku se nevyžaduje přesnost; **elipsa** – vychází z přirozeného pohybu zápěstí, dítě musí rozpoznat elipsu od kruhu a spirály; **zuby (ostrý obrat)** – dítě si osvojilo šikmé čáry a umí změnit směr čar bez toho, aniž by zvedlo ruku nebo se pozastavilo; **spojené oblouky** – nutné umět změnit směr (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 65-69).

III. skupina prvků

Tato skupina je charakteristická pro děti ve věku od pěti do šesti a půl let. Prvky vyžadují odbornou koordinaci ruky a rozsah pohybů v horizontálním i vertikálním směru jako při psaní. Do této skupiny řadíme především smyčky a oblouky s vratným tahem. Pokud dítě nezvládne tyto prvky, má později problémy s psaním.

Obrázek 10: Základní prvky třetí skupiny

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 74

Grafický prvek: **horní smyčky** – dítě musí umět již křížení šikmých čar, chápat směr vedení čáry; **spodní smyčky** – jsou obtížnější, při nácviu postupujeme stejně jako u horních smyček, pohyb by měl být plynulý a vychází z ramenního kloubu; **horní oblouky s vratným tahem** – nejdříve je potřeba prvek dítěti vysvětlit, můžeme několik oblouků nejdříve předkreslit a dítě je pouze obtahuje, pro dítě je nejvíce obtížné, že čáru vede ve stejné stopě, ve které ukončovalo předchozí oblouk; **spodní oblouky s vratným tahem** – při nácviu postupujeme stejně jako u horních oblouků, vhodné je zvýraznit místo, kde se oblouk odpojuje; **jiná poloha smyček** – horizontální poloha smyčky (osmičky), vertikální poloha smyčky (Bednářová, Šmardová, 2021, s. 69-72).

IV. skupina prvků

Prvky tvořící základ pro písmo. Dítě se s těmito prvky setkává až v první třídě. V mateřské škole nezařazujeme tyto prvky do pracovních listů, děti se s nimi mohou seznámit pouze formou hry. Pro zvládnutí písma je důležité zvládnutí prvků z předchozích skupin. Na jejich vývoj se zaměřujeme v mateřské škole v rámci pracovních listů.

Obrázek 11: Základní prvky čtvrté skupiny

Zdroj: Bednářová, Šmardová, 2021, s. 74

Grafický prvek: **stoupající šikmá čára s mírným prohnutím** – jeden z elementů, který tvoří písmo, píšeme odspoda nahoru; **ostrý obrat** – spojení stoupající čáry s mírným prohnutím a šikmé čáry; **horní zátrh** – „zátrh“ jsou tvořeny „dešťovou“ čarou; **dolní zátrh** – začíná „dešťovou“ čarou; **horní klička** – nutno upozornit na sklon; **spodní klička** – při nácviu postupujeme stejně jako u horní kličky; **srdcovka** – v předškolním věku slouží jako kresba lipového listu; **písmeno a, o** (Bednářová, Šmardová, , s. 73-74).

3.3.1 Metodika rozvoje grafomotoriky

Doporučená metodika prezentovaná Bednářovou a Šmardovou (2021, s. 79) pro rozvoj grafomotoriky je následující:

1. Rozvoj grafomotoriky předchází činnosti, která je zaměřená na hrubou a jemnou motoriku.
2. Před kreslením a psaním je nutné provést uvolnění ruky pomocí uvolňovacích a rozevičovacích grafomotorických cviků.
3. Nejprve cvik vychází z ramene, poté z lokte a v poslední fázi ze zápěstí.
4. Grafomotorické cviky řadíme dle obtížnosti, od nejjednodušších po složitější.
5. Grafomotorické prvky volíme dle aktuálních schopností a dovedností dítěte.
6. Vybíráme náměty, kde náročnost prvků odpovídají možnostem dítěte.
7. Nespěcháme se zařazováním nových prvků.
8. S obtížnějšími grafomotorickými prvky pracujeme tehdy, pokud má dítě zautomatizované prvky z předchozích skupin.
9. Pokud jsou prvky pro dítě náročné, je možné vrátit se k předcházejícím prvkům.

4 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

U dětí předškolního věku je důležitý rozvoj grafomotoriky již od nástupu do mateřské školy. Učitelé pro rozvoj grafomotoriky používají různé pracovní listy a pomůcky. Proto byl v praktické části bakalářské práce sestaven a ověřen vlastní program s pracovními listy, které slouží k rozvoji grafomotoriky. Pro praktickou část práce byly vytyčeny dva hlavní cíle.

4.1 Cíle

1. Vytvořit literárně-grafomotorický program „*Pohádková grafomotorika*“ pro děti předškolního věku.
2. Aplikovat literárně-grafomotorický program „*Pohádková grafomotorika*“ v mateřské škole s dětmi ve věku od 4 do 7 let.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky se vztahují k výzkumnému cíli číslo 2, a to:

1. Splňuje program vytyčené cíle?
2. Jaké změny učitelé doporučují?
3. Které aktivity děti nejvíce zaujaly?

5 METODOLOGIE ŠETŘENÍ

K naplnění cílů byla zvolena metoda strukturovaného rozhovoru, která je popsána v následující podkapitole.

5.1 Výzkumné metody

Ještě před začátkem samotného šetření bylo nezbytné nastudovat si odbornou literaturu, která se zabývá výzkumnými metodami. Pro zjištění výsledků jsem použila metodu strukturovaného rozhovoru.

5.1.1 Strukturovaný rozhovor

Rozhovor je nejpřirozenější způsob, jak získat informace od respondenta. Je nejvhodnější metodou ke zjišťování názorů respondenta. K získávání názorů respondenta nám napomáhají otázky různého typu, zaměřené na určité téma. Tato metoda má svoje výhody a nevýhody. Mezi výhody můžeme zařadit přímý kontakt výzkumníka s respondentem, volnost v kladení otázek, popřípadě dovysvětlení nesrozumitelnosti otázek. Rozhovor působí důvěrně a respondent může výzkumníkovi sdělit důvěrné informace. Dále může výzkumník sledovat verbální reakce respondenta, přičemž ústním projevem eliminuje obtíže při psaní. Na druhou stranu je rozhovor velice časově náročný, v důsledku čehož může být zkoumán pouze menší počet respondentů. Při rozhovoru se rovněž obtížně zaznamenávají odpovědi (Skutil, 2011, s. 89).

Pro práci byl využit strukturovaný rozhovor. V rámci tohoto rozhovoru používáme předem připravené otázky. Rozhovor se velmi podobá dotazníku, avšak je podaný ústní formou, kde se pořadí jednotlivých otázek nemění (Skutil, 2011, s. 90).

Byl využit strukturovaný rozhovor, který se skládá ze 6 otázek.

1. Jsou dané cíle splnitelné?
2. Zvládaly děti grafomotorické prvky?
3. Zaujaly děti pohádky?
4. Zaujaly děti pracovní listy?
5. Máte nějaká doporučení?
6. Máte nějaké připomínky k metodickým nebo pracovním listům?

Strukturovaný rozhovor se uskutečnil v mateřské škole s jednou paní učitelkou, vždy po dokončení metodického listu. Metoda strukturovaného rozhovoru byla využita dle doporučení v odborné literatuře, v klidném prostředí ve třídě. Respondentka byla seznámena s účelem a průběhem rozhovoru.

5.2 Průběh šetření

Již při nástupu na vysokou školu jsem věděla, že se chci v mé bakalářské práci zabývat grafomotorikou. Chtěla jsem zároveň do své bakalářské práce zařadit pohádky, protože psaní pohádek pro děti mě velice baví a naplňuje. Začala jsem se tedy o grafomotoriku více zajímat a hledala jsem si různé informace a pracovní sešity, v nichž jsem hledala inspiraci. Na začátku roku 2022 jsem si začala sepisovat grafomotorické prvky, které bych chtěla s dětmi vyzkoušet. O prázdninách téhož roku jsem již začala vymýšlet pohádky na různá témata a procvičení různých grafomotorických prvků. Dále jsem si vytvořila pracovní listy, které se vztahovaly k pohádkám a k danému prvku. Nakonec jsem vytvořila metodické listy.

V listopadu 2022 jsem osobně oslovila mateřskou školu, kde jsem požádala o realizaci své bakalářské práce. Paní ředitelka byla velmi milá a vstřícná a byla ráda, že vnesu do mateřské školy něco nového.

Na konci února 2023 jsem nastoupila do mateřské školy. Při nástupu jsem seznámila paní ředitelku a cvičnou učitelku s mým cílem a společně jsme se domluvily na realizaci. Na každé ráno své praxe jsem měla připravený jeden metodický list. Po příchodu dětí do třídy jsem si vybrala maximálně deset dětí a šla jsem s nimi pracovat do vedlejší místnosti, kde byla přítomna i má cvičná paní učitelka, která na vše dohlížela. Nejprve jsem děti namotivovala na dané téma a poté jsem dětem přečetla pohádku. Po přečtení pohádky jsme si uvolnily ruce pomocí básničky, kterou se děti rychle naučily a vyzkoušely jsme si probíraný grafomotorický prvek ve vzduchu. Po protažení rukou jsem dětem rozdala pracovní list a psací potřebu (nejčastěji *progreso*). Děti si nejdříve pracovní list obtáhly prstem a poté *progresem*. Po skončení činnosti jsme si opět protáhly ruce pomocí básničky a udělaly si reflexi. Pomocí reflexe jsem zjišťovala, zda se splnily cíle, které jsem měla vytyčené.

Po dokončení všech metodických listů byl proveden s cvičnou paní učitelkou strukturovaný rozhovor.

5.3 Charakteristika výzkumných souborů

Do charakteristiky výzkumných souborů patří všichni účastníci, kteří byli součástí tohoto programu. Charakteristika je tak zaměřena na paní učitelku a děti z mateřské školky.

5.3.1 Paní učitelka

Paní učitelka pracuje v malé vesnické mateřské škole. Její pedagogická praxe činí 27 let. Nejdříve pracovala v ústavu pro mentálně postižené děti, poté pracovala jako vychovatelka ve školní družině, nakonec se rozhodla, že půjde pracovat do mateřské školy. Ve volném čase se snaží sebevzdělávat, vymýšlet nové činnosti a připravovat pro děti nové didaktické pomůcky. Školka se skládá ze dvou tříd. Paní učitelka působí ve třídě zaměřené na starší děti, a to děti ve věku od čtyř do sedmi let. Každé odpoledne se snaží o to, aby se více prostoru věnovalo přípravě předškoláků na povinnou školní docházku. Činnosti a aktivity jsou velmi různorodé, zaměřují se nejen na rozvoj jemné a hrubé motoriky, nýbrž také na grafomotoriku, paměť a v neposlední řadě na zrakové a sluchové vnímání.

5.3.2 Děti

Tyto děti neprošly žádným přípravným grafomotorickým programem. Skupina těchto dětí nebyla nijak zkoumána. Vybráno bylo celkem sedmáct dětí, jednalo se o deset děvčat a sedm chlapců. Výběr těchto dětí probíhal formou diskuze s paní učitelkou z mateřské školy, která poskytla informace o tom, které děti jsou mladší a které jsou předškolního věku. Záměrně byly vybrány spíše děti předškolního věku, abychom věděly, jak jsou dané děti připravené na školu. Vybraly jsme také mladší děti (ve věku čtyř let). Tyto děti docházely do stejné třídy jako předškolní děti a měly stejnou paní učitelku.

6 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

V rámci šetření byl program „*Pohádková grafomotorika*“ testován v praxi jednou paní učitelkou a sedmnácti dětmi z jedné mateřské školy. Cílem šetření bylo připravit pro děti literárně-grafomotorický program, následně ho ověřit. Další cíl souvisel s ověřením srozumitelnosti a využitelnosti metodických listů. Poslední cíl se zaměřoval na reflexi paní učitelky a její zhodnocení programu.

6.1 Strukturovaný rozhovor s paní učitelkou

Cílem strukturovaného rozhovoru bylo získat odpovědi na všechny položené otázky (viz podkapitola 5.1.1 *Strukturovaný rozhovor*). Námětem jednotlivých otázek byly metodické listy, pracovní listy a práce s nimi. Odpovědi na tyto otázky jsou uvedeny v podkapitole 6.1.1 *Odpovědi na otázky strukturovaného rozhovoru*.

6.1.1 Odpovědi na otázky strukturovaného rozhovoru

Otázka č. 1: Jsou dané cíle splnitelné?

Stanovené cíle byly splnitelné a ověření těchto cílů proběhlo závěrečnou reflexí.

Otázka č. 2: Zvládaly děti grafomotorické prvky?

Všechny děti se snažily o zvládnutí každého grafomotorického prvku. Některým dětem realizace grafomotorického prvku šla lépe, některým hůře. V tomto případě záleželo na určitých faktorech, jakými jsou věk a individuální zvláštnosti dítěte.

Otázka č. 3: Zaujaly děti pohádky?

Děti byly z pohádek nadšené. Všechny pohádky se dětem velmi líbily a paní učitelce se velice líbilo, že pohádky byly krátké, respektive přiměřeně dlouhé k věku dítěte. Dále paní učitelka oceňuje, že se v pohádkách vyskytovaly otázky, které sloužily jednak k ověření pozornosti dětí, jednak k odhadování, co se v příběhu stane nebo jak nakonec příběh skončí.

Otázka č. 4: Zaujaly děti pracovní listy?

Pracovní listy se líbily dětem i paní učitelce. Byly velice dobře zpracované a tematicky ladily k pohádkám. Dále paní učitelka ocenila, že děti měly dostatek prostoru na vyzkoušení daného prvku.

Otázka č. 5: Máte nějaká doporučení?

Paní učitelka měla pouze jedno doporučení, které se týkalo rozcvičení ruky. Bylo mi doporučeno, abych si více hlídala, zda na mě děti koukají a zda krouží správnou rukou. Toto doporučení bylo řečeno pouze u prvního metodického listu, jelikož při práci s dalšími metodickými listy si paní učitelka všimla, že si již na tento nežádaný projev dávám pozor a děti kontrolojují, ba dokonce správně opravuji.

Otázka č. 6: Máte nějaké připomínky k metodickým nebo pracovním listům?

Paní učitelka nemá žádné připomínky ani k metodickým listům, ani k pracovním listům. Se vším byla velice spokojená a moc se jí tento program líbil.

Komentář:

Paní učitelku zaujala celá praktická část bakalářské práce. Nejvíce se jí líbily pohádky pro děti, protože byly krátké, přiměřené věku a děti mohly v průběhu čtení odpovídat na přesně zadané otázky, které se vztahovaly k textu. Dále se jí líbilo, že pracovní list ke grafomotorickým prvkům se shodoval s pohádkou. Více by paní učitelce vyhovovalo, kdybychom daný prvek mohly probírat déle a kdybychom mohly i více času věnovat jednotlivým tématům. Kvůli časové náročnosti tento požadavek však bohužel nebylo možné naplnit. Velkým přínosem pro mě bylo, že jsem mohla pozorovat, na jaké úrovni v grafomotorice se děti pohybují.

I když paní učitelka nedoporučovala změny, při vlastním ověření jsem zjistila, že některé aktivity je potřeba přizpůsobit aktuální situaci či chování dětí a změnit jejich pořadí.

7 PŘÍPRAVNÝ GRAFOMOTORICKÝ PROGRAM

Cílem této práce je vytvořit literárně-grafomotorický program „Pohádková grafomotorika“ pro děti předškolního věku.

Základem osvojení grafomotorického prvku je seznámení dětí s daným grafomotorickým prvkem a následné procvičení tohoto prvku celou paží tak, aby pohyb vycházel z ramene. Další den je nutné grafomotorický prvek procvičit tak, aby pohyb vycházel z lokte např. procvičovat ve stoje. Mé metodické listy jsou vytvořené k procvičování grafomotorického prvku v konečné fázi, v níž pohyb vychází ze zápěstí.

Program se skládá z 11 metodických listů, ke kterým jsou vytvořené autorské pohádky a autorské pracovní listy na grafomotoriku. Každý metodický list má své téma a vytyčený cíl. Listy jsou zaměřeny na děti ve věku od 4 do 7 let. Ke každému metodickému listu potřebujeme pohádku, pracovní list a také obrázky k jednotlivým tématům.

Podrobně je popsána metodika činnosti učitele v metodickém listu č. 1, v němž je uvedena básnička opakující se v každém zaměstnání, na které jsou metodické listy připravené.

Básnička na rozcvičení a uvolnění ruky:

Ťuká, ťuká dešťák, na široký deštník. (ťukáme prsty o sebe)

Ťuká, ťuká prstíkem, kdo je pod tím deštníkem? (ťukáme prsty o sebe)

To jsem já panenka, točí se mi sukénka. (kroužíme zápěstím na jednu stranu)

Běžím, běžím k sluníčku, usušit si sukničku. (kroužíme zápěstím na druhou stranu)

Protřepeme prsty, (třepeme prsty)

protřepeme ruce, (třepeme rukama)

pohladíme dlaně, (hladíme se po dlaních)

dáme pusu na ně. (dáme si pusu na obě dlaně)

Básnička na protažení se po grafomotorickém cvičení:

Ruce, ruce, ručičky, (ukazujeme ruce)

máte pěkné prstíčky. (třepeme prsty)

Máte pěkné dlaně, (ukazujeme dlaně)

zatleskáme na ně. (tleskáme)

Takhle cvičí pravá ruka, (zakroužíme pravou rukou)

takhle cvičí levá ruka. (zakroužíme levou rukou)

Takhle cvičí hlavička, (zakroužíme hlavou)

takhle roste travička. (sehneme se dolu a opět se narovnáme)

Metodické listy

Metodický list č. 1 – téma: osobní hygiena, svislé čáry; **cíl:** dítě se naučí vyjmenovat potřeby k denní hygieně a procvičí uvolňovací prvek svislé čáry.

Metodický list č. 2 – téma: nářadí, vodorovné čáry; **cíl:** dítě samo rozpozná nářadí a procvičí uvolňovací prvek vodorovné čáry.

Metodický list č. 3 – téma: zima, kruhy; **cíl:** dítě dokáže poprosit o pomoc a procvičí uvolňovací prvek kruhy.

Metodický list č. 4 – téma: zvířata, tečky; **cíl:** dítě se naučí poznat drůbež a procvičí uvolňovací prvek tečky.

Metodický list č. 5 – téma: spirála; **cíl:** dítě si procvičí uvolňovací prvek spirálu.

Metodický list č. 6 – téma: slunce, čáry z jednoho bodu; **cíl:** dítě samo dokáže vyjmenovat znaky jara a procvičí si uvolňovací prvek čáry z jednoho bodu.

Metodický list č. 7 – téma: počasí, přerušované čáry; **cíl:** dítě dokáže rozlišovat počasí a procvičí si uvolňovací prvek přerušované čáry.

Metodický list č. 8 – téma: dopravní prostředky, vlnky; **cíl:** dítě se seznámí s dopravními prostředky a procvičí si uvolňovací prvek vlnky.

Metodický list č. 9 – téma: Velikonoce, ovál; **cíl:** dítě dokáže samo vyjmenovat symboly Velikonoc a procvičí si uvolňovací prvek ovál.

Metodický list č. 10 – téma: Vánoce, ostré zuby; **cíl:** dítě dokáže samo vyjmenovat symboly Vánoc a procvičí si uvolňovací prvek ostré zuby.

Metodický list č. 11 – téma: žabky; **cíl:** dítě si procvičí uvolňovací prvek žabky

Metodický list č. 1

Téma: OSOBNÍ HYGIENA, SVISLÉ ČÁRY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě se naučí vyjmenovat potřeby k denní hygieně a procvičí uvolňovací prvek svislé čáry.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Polámaný hřeben

Pomůcky: pohádka *Polámaný hřeben* (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Doporučené texty: k tématu osobní hygiena

- ČAPEK, Josef. *Povídejme si, děti*. Praha: Cesty, 1995, 64 s. ISBN 80-7181-004-5.

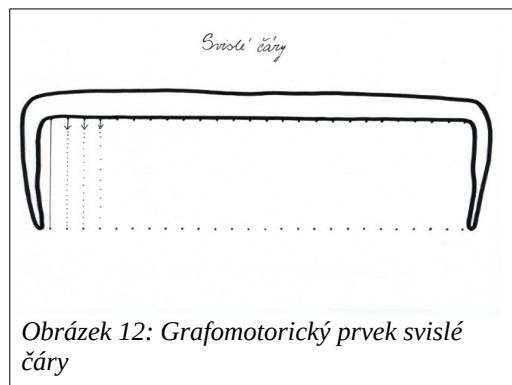
Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Narativní pantomima mytí s využitím potřeb.

činnost učitelky – vypráví příběh.

„Děti, dneska ráno jsem šla sem do školky, ale než jsem vyšla, musela jsem udělat spoustu věcí. Nejdříve jsem se vzbudila. Poté jsem vstala z postele a následně jsem si postel ustlala. Sundala jsem si pyžamo, oblékla jsem si na sebe oblečení a šla jsem do koupelny. V koupelně jsem si nejdříve umyla obličej vodou a utřela si ho do ručníku, poté jsem si vzala hřeben a učesala jsem si vlasy. Odešla jsem do kuchyně a dala si dobrou snídani a čaj. Po snídani jsem odešla do koupelny a vzala jsem si kartáček, namočila jsem si ho, dala jsem si na něj pastu a začala jsem si čistit zuby. A potom jsem šla do školky.“

Jaké hygienické potřeby při mytí jsme potřebovaly?

činnost dětí – předvádí aktivity dle vyprávěného příběhu, na konci odpovídají, jaké potřeby při mytí jsme potřebovaly.

2) Poslech pohádky Polámaný hřeben

činnost učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „Bylo další ráno a holčička Hanička vstala z postele, svlékla si své pyžamo, převlékla se do trička a kraťasů a chtěla si učesat své krásné dlouhé princeznovské vlasy. Vzala si hřeben a začala se česat. Po chvílce česání uslyšela zakřupání. Vydala hřeben z vlasů a podívala se na něj. A najednou to uviděla.“

Otázka: „Děti, co se mohlo s tím hřebenem stát?“

Část 2: „Její oblíbený hřeben se polámal a vypadal tak, ...“

Otázka: „Děti, jak mohl hřeben vypadat? Jako? ...“

Část 3: „... jako by člověku vypadaly všechny zuby. Hanička byla velice smutná a začala brečet. Když Haničky vzlykání uslyšela maminka, ihned běžela za Haničkou do pokojíčku, aby zjistila, co se jí stalo. Hanička ukázala mamince zlomený hřeben a řekla, že se jí při česání zlomil. Maminka se na Haničku podívala, usmála se a řekla: ...“

Otázka: „Co mohla říct maminka Haničce?“

Část 4: „Neboj se, Haničko, dneska odpoledne seženeme nový“.

3) Rozcvičení a uvolnění ruky

činnost učitelky – s cílem uvolnit ruku přeříkává básničku a předcvičuje.

činnost dětí – cvičí dle pokynů paní učitelky.

Ťuká, ťuká deštík, na široký deštník. (ťukáme prsty o sebe)

Ťuká, ťuká prstíkem, kdo je pod tím deštníkem? (ťukáme prsty o sebe)

To jsem já panenka, točí se mi sukénka. (kroužíme zápěstím na jednu stranu)

Běžím, běžím k sluníčku, usušit si sukničku. (kroužíme zápěstím na druhou stranu)

Protřepeme prsty, (třepeme prsty)

protřepeme ruce, (třepeme rukama)

pohládíme dlaně, (hladíme se po dlaních)

dáme pusku na ně. (dáme si pusku na obě dlaně)

4) Grafomotorické cvičení

činnost učitelky – ukazuje dětem grafomotorický prvek ve vzduchu, poté rozdá dětem pracovní list a psací náčiní.

činnost dětí – napodobují grafomotorický prvek ve vzduchu, poté si zkouší grafomotorický prvek na papír.

5) Protažení po grafomotorickém cvičení

činnost učitelky – s cílem protažení učitelka přeříkává básničku a předcvičuje.

činnost dětí – cvičí dle pokynů paní učitelky.

Ruce, ruce, ručičky, (ukazujeme ruce)

máte pěkné prstíčky. (třepeme prsty)

Máte pěkné dlaně, (ukazujeme dlaně)

zatleskáme na ně. (tleskáme)

Takhle cvičí pravá ruka, (zakroužíme pravou rukou)

takhle cvičí levá ruka. (zakroužíme levou rukou)

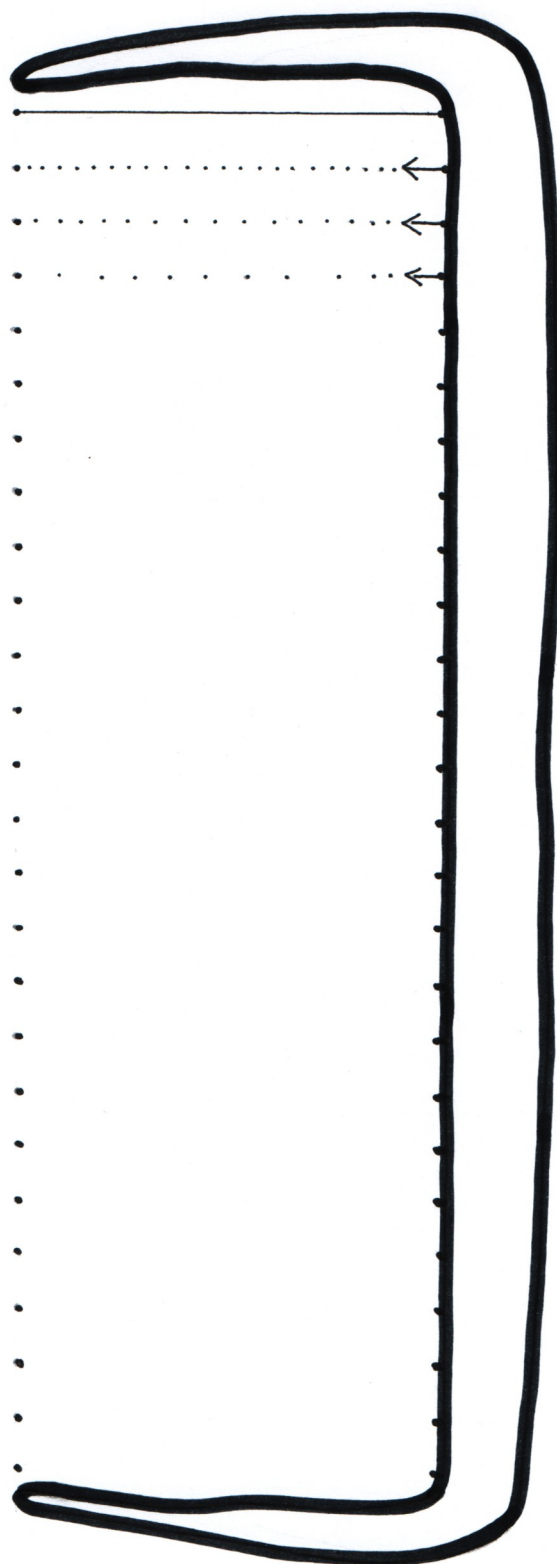
Takhle cvičí hlavička, (zakroužíme hlavou)

takhle roste travička. (sehneme se dolu a opět se narovnáme)

6) Reflexe: Černá ovce

činnost učitelky – rozdá každé skupině pytlík, ve kterém budou 3 věci, které se vztahují k denní hygieně (kartáček, hřeben, pasta) a 1 věc, která s tím nesouvisí (hrnek).

činnost dětí – rozpoznávají potřeby k denní hygieně a pojmenovávají je.

Bridle 'easy

Metodický list č. 2

Téma: NÁŘADÍ, VODOROVNÉ ČÁRY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě samo rozpozná nářadí a procvičí uvolňovací prvek vodorovné čáry.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Starý žebřík

Pomůcky: pohádka *Starý žebřík* (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Krabice plná překvapení

činnost učitelky – ukazuje dětem krabici, povídá si s dětmi o tom, co by mohlo v krabici být, následně dětem ukazuje obsah krabice. V krabici se nachází kladívko, šroubovák, metr, kleště, klíč a obrázek žebříku.

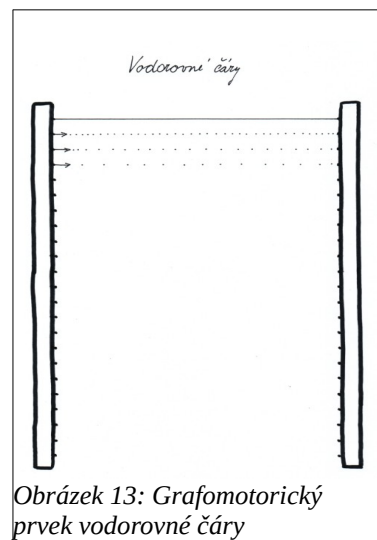
činnost dětí – hádají, co se v krabici skrývá, následně zkusí pojmenovat věci z krabice.

2) Poslech pohádky *Starý žebřík*

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „*Jednoho dne se tatínek Petr šel podívat na zahradu, co by bylo potřeba udělat. Najednou si uvědomil, že musí prořezat jabloň, aby měli letos hodně jablek. Šel do kůlny, vzal si starý žebřík a pilu. Vyšel z kůlny a šel zpátky k jabloni. Položil si pilu na zem a žebřík opřel o jabloň.*“

Otázka: „*Děti, na co asi tatínek potřeboval ten žebřík a pilu?*“

Část 2: „Vzal do ruky pilu a opatrně s ní vylezl po žebříku a začal řezat. Tatínkovi to trvalo dlouho, protože přemýšlel, jakou větev může uříznout. Když měl jednu stranu hotovou, musel slézt po žebříku dolu a přemístit se na druhou stranu. Přehodil žebřík a vylezl nahoru. Začal řezat a najednou uslyšel křupnutí.“

Otázka: „Děti, co se stalo, že tatínek uslyšel křupnutí?“

Část 3: „Přestal řezat a podíval se pod sebe. A najednou to uviděl.“

Otázka: „Děti, co se mohlo stát?“

Část 4: „Žebřík začal praskat a tatínek musel honem rychle dolu, jinak by spadl na zem. Tatínek byl naštvaný, vzal žebřík a pilu, uklidil to zpátky do kůlny a šel domu.“

3) Rozcvičení a uvolnění ruky

(viz metodický list č. 1)

4) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

5) Protahování po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

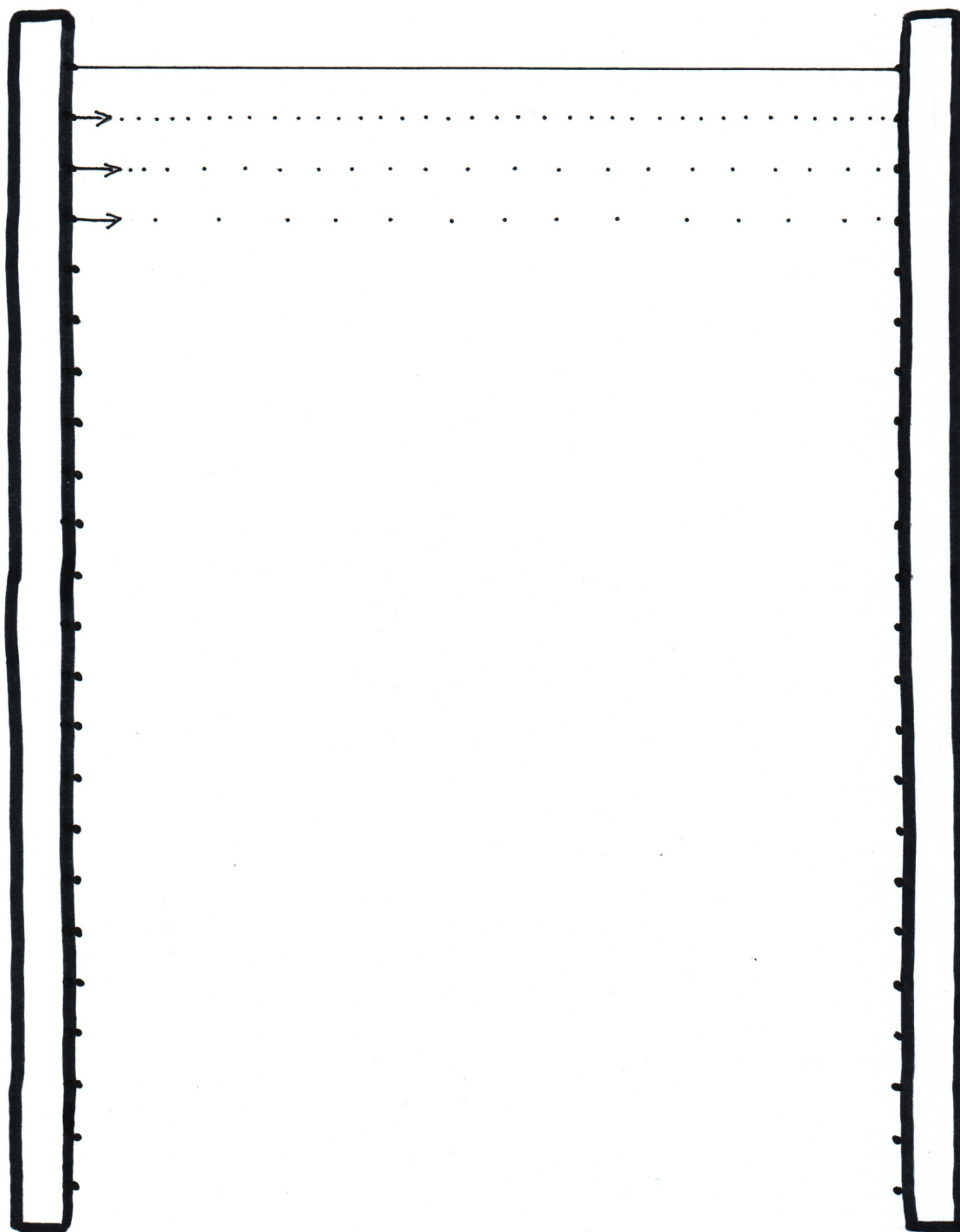
6) Reflexe: T-graf

činnost učitelky – rozdává každému dítěti nářadí nebo věc, která není nářadím (pastelka, pravítko, guma, svíčka, kostka, ...). Dále připraví na koberec 2 kruhy, které budou dále od sebe (možno barevně odlišit). Do jedné kruhy se bude dávat nářadí, do druhé kruhy se budou dávat ostatní věci.

činnost dětí – sedí v kruhu, rozpoznávají nářadí, pojmenovávají ho a řadí do správné kruhy.

Vodorovné čáry

Metodický list č. 3

Téma: ZIMA, KRUHY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě dokáže poprosit o pomoc a procvičí uvolňovací prvek kruhy

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Sněhulák

Pomůcky: pohádka *Sněhulák* (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Klíčová slova

činnost učitelky – ukazuje dětem obrázky (mrkev, hrnec, koště, sněhová koule).

činnost dětí – hádají, o jaké téma se jedná.

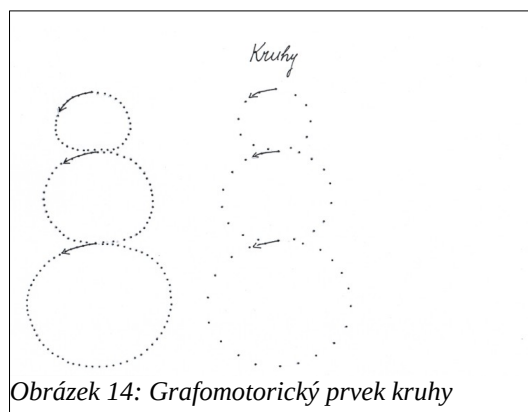
2) Aktivní práce s pohádkou Sněhulák

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „Byla noc a venku začalo sněžit tak moc, že ráno nebyla vidět ani troška trávy. Venku začalo být trochu světla a Pepíček s Aničkou se probudili. Vůbec se jim nechtělo vstávat. Maminka se šla podívat na děti do pokojíčku a zjistila, že už jsou vzhůru, dala jim pusku na čelo a zeptala se jich, co by si dali k snídani. Pepíček s Aničkou ihned odpověděli, že by chtěli ...“

Otázka: „Děti, co mohli chtít Pepíček s Aničkou na snídani?“

Část 2: „Palačinky. Maminka šla tedy dělat palačinky, ale než odešla, řekla: „Až vstanete z postele, nezapomeňte se podívat z okna“. Pepíček byl zvědavý a utíkal rychle k oknu. Podíval se a volá na Aničku: „Aničko, pojď se podívat, ...“

Obrázek 14: Grafomotorický prvek kruhy

Otázka: „Co asi Pepíček venku viděl?“

Část 3: „... venku je sníh! Postavíme si sněhuláka!“ Pepíček s Aničkou běželi rychle na snídani, tu vůni cítili až do pokoje. Snědli palačinky a prosili maminku, zda by si mohli jít ven postavit sněhuláka. Maminka jim odpověděla, že ano, ale že se musí pořádně obléknout. Pepíček s Aničkou byli nadšení, oblékli se a šli stavět sněhuláka. Anička najednou začala brečet. „Proč brečíš, Aničko?“, ptal se Pepíček.

Otázka: „Děti, proč Anička plakala?“

Část 4: „Anička odpověděla: „Mně nejde ten sněhulák postavit, pomůžeš mi?“

„Pepíček se hluboce zamyslel.“

3) Reflexe: Názorová škála

činnost učitelky – ve třídě vymezí 3 hlavní body pomocí kostek, ukáže dětem pomyslnou čáru, na kterou si budou po zadání otázky děti stoupat a budou se rozhodovat k odpovědi pomocí ano/nevím/ne na otázku „*Pomohly byste Aničce postavit sněhuláka?*“

činnost dětí – postaví se k vymezenému bodu a zdůvodní své rozhodnutí.

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

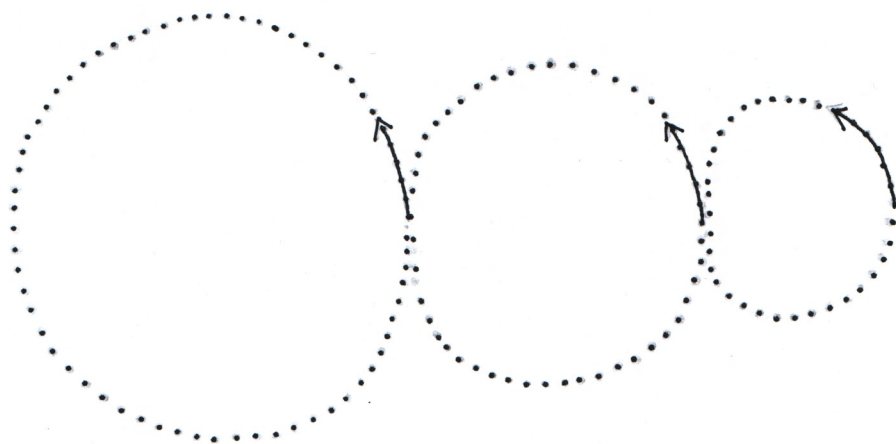
(viz metodický list č. 1)

5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protahování po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Kučky

Metodický list č. 4

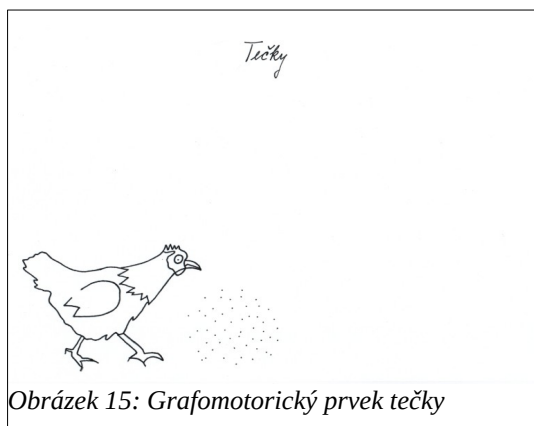
Téma: ZVÍŘATA, TEČKY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě pozná drůbež a procvičí uvolňovací prvek tečky.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Obrázek 15: Grafomotorický prvek tečky

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Hladové slepičky

Pomůcky: pohádka – Hladové slepičky (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Myšlenková mapa

činnost učitelky – rozdělí děti do skupinek (dle počtu dětí), každé skupině rozdá obrázky, kde budou zvířata (slepice, prase, kráva, ...), a obrázky, na kterých budou znaky slepice (peří, zrní, kurník, vajíčko).

činnost dětí – jsou ve skupinkách na koberci a k jednotlivým znakům vyberou zvíře.

2) Aktivní práce s pohádkou Hladové slepičky

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „Konečně je léto a Lucinka se těšila, že pojedje za babičkou na prázdniny. Lucinka se moc těšila, protože babička bydlela na vesnici a měla spoustu zvířat. Lucinka si zabalila do batůžku ...“

Otázka: „Děti, co si mohla Lucinka k babičce zabalit?“

Část 2: „... oblečení a svého oblíbeného plyšáka. Druhý den odvezla maminka Lucinku za babičkou. Lucinka se nemohla už dočkat a pořád se koukala z okna. Najednou uviděla velký krásný dům a kolem bylo mnoho krásných zvířat. Lucinka věděla, že už“

jsou na místě. Jakmile maminka zastavila, Lucinka ihned vyběhla z auta a běžela se přivítat s babičkou. Maminka se s Lucinkou rozloučila a odjela. Babička udělala Lucince čaj a povídali si. Babička chtěla vědět všechno; co je nového, jak se má ve škole, co nového se naučila. Najednou byl večer a byl čas jít nakrmit zvířátka. Babička s Lucinkou šly pro krmení a šly krmit.“

Otázka: „Děti, jaká zvířátka mohla jít babička s Lucinkou nakrmit?“

Část 3: „Nejdříve šly nakrmit koně a pak se babička vydala krmit prasátko. Lucinka nejradši krmila slepičky, a tak se rozhodla, že je půjde nakrmit sama. Vzala si krmení a otevřela si vrátka ke slepičkám. Lucinka uviděla slepičky, které mají krásně barevné peří. Začala jim házet zrní a všechny slepičky se k ní rozeběhly, tedy až na jednu, ta zrovna snášela vajíčko. Ale jelikož jich bylo hodně, a všechny měly hlad, sama to Lucinka nezvládla a volala na babičku: „Babičko, jsem u slepic, pojd' mi prosím pomoc“. Babička, která byla u prasátek zavolala na Lucinku: „Už běžím, Lucinko“.

3) Reflexe: Pětilístek

činnost učitelky – pokládá dětem otázky, které se vztahují k tématu slepice. Počet slov se při odpovědích na otázky postupně stupňuje. Učitelka odpovědi zapisuje na papír/tabuli.

Téma – slepice (napíše slovo slepice, použije obrázek)

2 slova – jaká je slepice? (děti zkouší odpovídat 2 slovy – např. má peří)

3 slova – co dělá slepice? (děti zkouší odpovídat 3 slovy – např. slepice zobe zrní)

4 slova – tvrzení o slepici (děti zkouší odpovídat 4 slovy – např. slepice nám snáší vajíčka)

1 slovo – shrnutí (děti zkouší vymyslet slovo, které shrnuje pojem slepice – např. peří)

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

(viz metodický list č. 1)

5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protahání po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Tečky

Metodický list č. 5

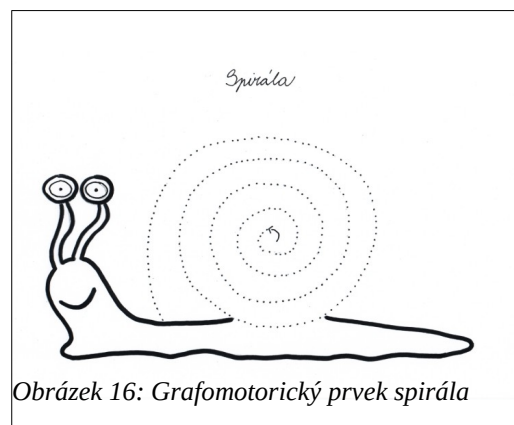
Téma: SPIRÁLA

Hlavní vzdělávací cíl: dítě si procvičí uvolňovací prvek spirálu.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Smutný šnek

Pomůcky: pohádka *Smutný šnek* (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky příběhu

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Sada tvrzení

činnost učitelky – říká tvrzení, které se vztahují ke šnekovi: „*plazí se, je pomalý, nosí si domeček na zádech*“.

činnost dětí – sedí v kruhu na koberci, snaží se poznat, o čem si dneska budeme povídat.

2) Aktivní práce s pohádkou Smutný šnek

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „*Jednoho krásného jarního dne se šnek rozhodl, že půjde na výlet. Sbalil si vše potřebné a vydal se na cestu.*“

Otázka: „*Děti, kam mohl jít šnek na výlet?*“

Část 2: „*Šel přes velké pole, kde byla samá hlína, poté došel do lesa, kde mu bylo moc krásně. Zastavil se u jednoho starého pařezu a odpočinul si. Najednou se tak zamyslel, že ani nepoznal, že kolem něho proběhla srnka. Otřepal se, vydal se na cestu, ale byl nějaký smutný.*“

Otázka: „Proč byl šnek asi smutný?“

Část 3: „Po chvílce kolem šneka opět proběhla srnka, ale tentokrát se zastavila a zeptala se šneka, proč je tak smutný. Šnek jen smutně odpověděl:“

Otázka: „Děti, co mohl šnek odpovědět?“

Část 4: „Víš srnečko, vydal jsem se na výlet, protože jsem si myslel, že to bude legrace, jenže já jsem tu sám a je mi spíše smutno, chtěl bych nějakého kamaráda.“ Srnka se zamyslela a odpověděla šnekovi:“

Otázka: „A co mohla srnka odpovědět šnekovi?“

Část 5: „Tak jestli chceš, tak já půjdu na výlet s tebou“. Šnek byl moc nadšený, že bude mít kamarádku a že už nepůjde sám. Vydali se spolu na louku, kde začaly kvést jarní květiny. Jenže než šnek udělal pár kroků, srnka už byla daleko. Šnek vůbec srnce nestihal a byl opět smutný. Po nějaké chvílce šnek došel na louku, ale srnka nikde. Šnek tedy zůstal sám, povzdechl si a řekl: „Kéž bych měl šnečí kamarádku, to by byly výlety!“

3) Reflexe: Zpřeházené obrázky

činnost učitelky – rozdělí děti do skupinek (dle počtu dětí), každé skupině dá obrázky, které se vztahují k přečtenému příběhu.

činnost dětí – jsou ve skupinkách na koberci a na základě přečteného textu musí poskládat správně obrázky podle přečteného příběhu tak, jak v něm jdou za sebou.

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

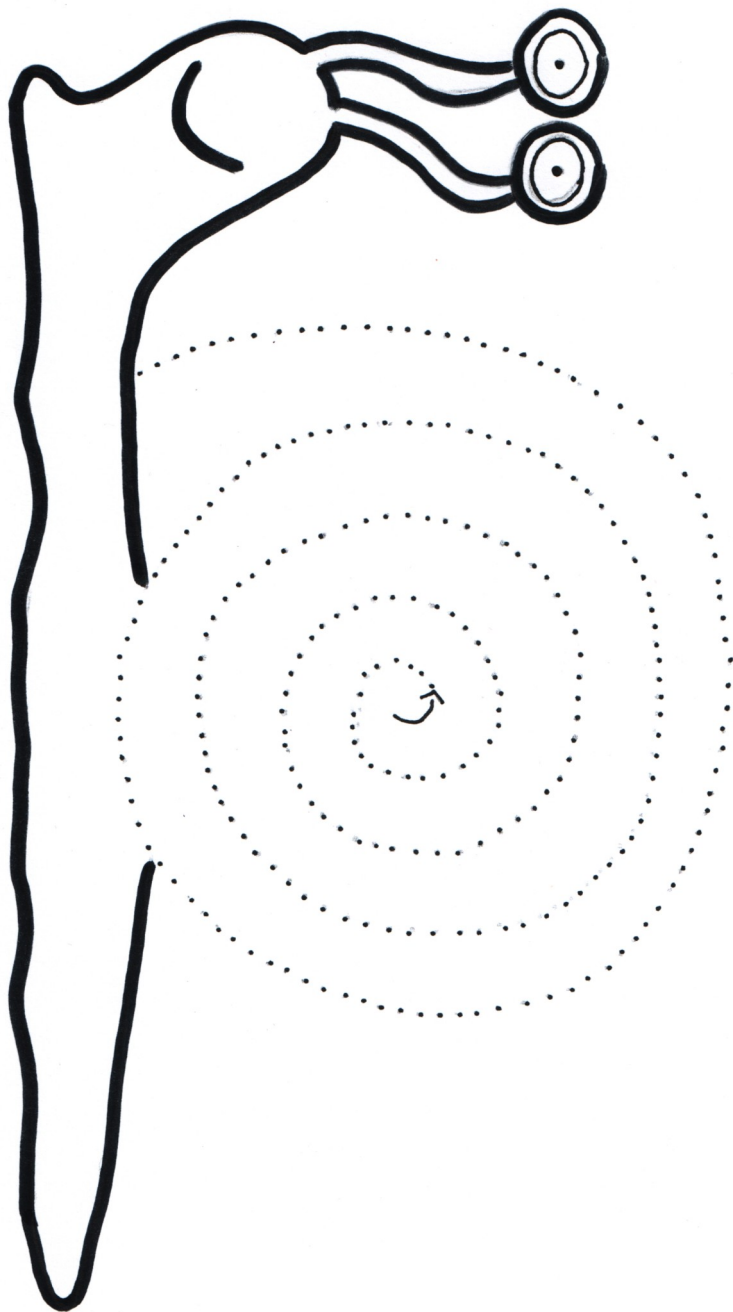
(viz metodický list č. 1)

5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protážení po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Spiral

Metodický list č. 6

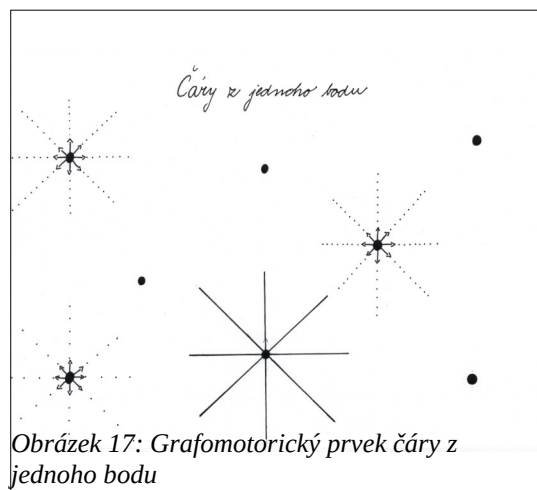
Téma: SLUNCE, ČÁRY Z JEDNOHO BODU

Hlavní vzdělávací cíl: dítě samo dokáže vyjmenovat znaky jara a procvičí si uvolňovací prvek čáry z jednoho bodu.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků.

Název doprovodné pohádky/příběhu: Jarní sluníčko

Pomůcky: pohádka – Jarní sluníčko (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky příběhu

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Tajemný obrys

činnost učitelky – nakreslí dětem pouze kruh a čeká na odpovědi. Po chvílce ke kruhu přidává paprsky. Výsledným obrázkem bude sluníčko.

činnost dětí – nejdříve hádají, co by mohl znamenat nakreslený kruh, poté celkový obrázek.

2) Aktivní práce s pohádkou Jarní sluníčko

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „*Sluníčko vykouklo za bílým mráčkem, který plul po modré obloze. Sluníčko se protáhlo a usmálo na svět. Nastalo roční období ...*“

Otázka: „*Děti, jaké roční období nastalo?*“

Část 2: „*... jaro.*“

Otázka: „*Co se začíná dít na jaře?*“

Část 3: „Kytičky už vykukují z hlíny, ptáčci začínají zpívat, a tak se sluníčko dalo do práce. Rozzářilo se na celou oblohu, zahnal mraky pryč a začalo pomalu prohřívát zem. Další den bylo ráno plné mraků a sluníčku dalo moc práce najít aspoň kousek místa a nakouknout na svět. Mraků bylo spoustu, a tak sluníčko raději nabíralo síly, aby mraky přemohlo další den.“

Otázka: „Myslíte si, že další den sluníčko už mělo dost síly, aby odehnalo mraky?“

Část 4: „A skutečně, další ráno se sluníčko plnou silou nadechlo, mraky se polekaly a na mnoha místech se potrhaly a sluníčko s úsměvem posvítilo na nový den. Všimlo si, že ptáčků i kytiček zase trochu přibýlo, objevilo se i několik berušek, které také zvědavě nahlédly, jestli už je dost teplo, aby se mohly proletět. A tak jaro pokračovalo. Brzy se všechno začalo zelenat, bzučely včelky a bylo stále tepleji. Sluníčko z jasné oblohy sledovalo, jak se mu práce daří, a spokojeně se usmívalo, protože jaro je tu.“

3) Reflexe: Zpřeházené obrázky

činnost učitelky – rozdělí děti do skupinek (dle počtu dětí), každé skupině dá obrázky, které se vztahují k přečtenému příběhu.

činnost dětí – jsou ve skupinkách na koberci a na základě přečteného textu musí poskládat správně obrázky tak, jak jdou za sebou, dle přečteného příběhu.

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

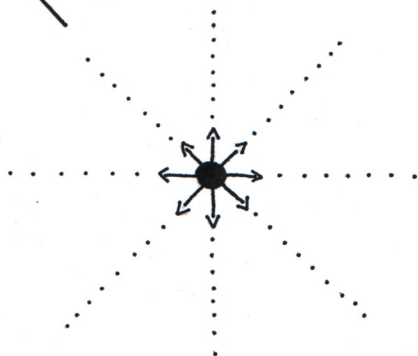
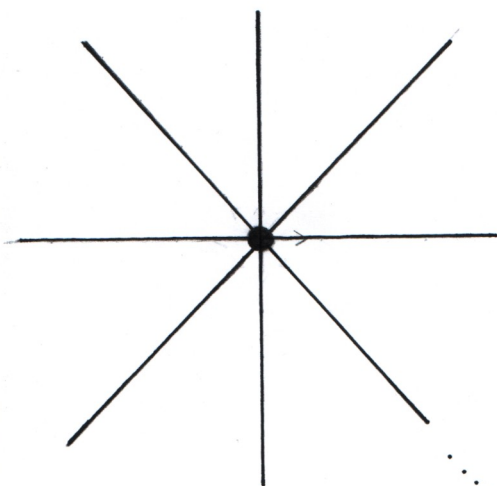
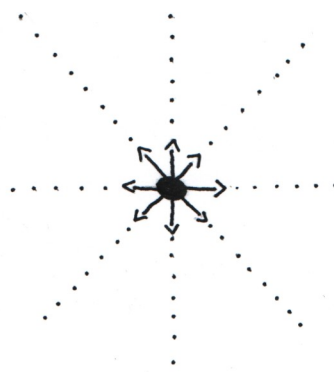
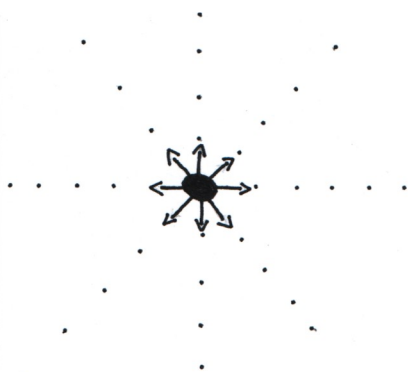
(viz metodický list č. 1)

5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protážení po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Čary v jednotce bodu

Metodický list č. 7

Téma: POČASÍ, PŘERUŠOVANÉ ČÁRY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě dokáže rozlišovat počasí a procvičí si uvolňovací prvek přerušované čáry

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Rozzuřený mrak

Pomůcky: pohádka – Rozzuřený mrak (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Krabice plná překvapení

činnost učitelky – ukazuje dětem krabici, povídá si s dětmi, co by v ní mohlo být, následně dětem ukazuje obsah krabice. V krabici se nachází deštník.

činnost dětí – hádají, co se v krabici skrývá, následně zkusí pojmenovat věc z krabice.

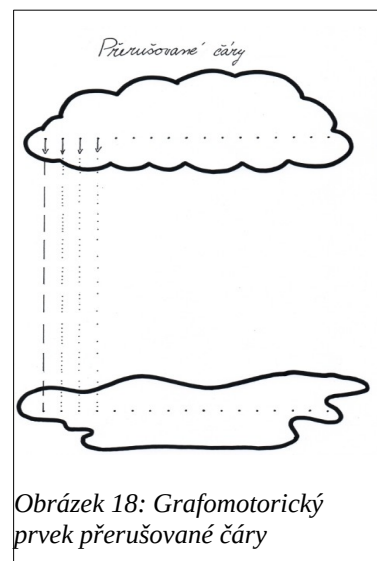
2) Poslech pohádky Rozzuřený mrak

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „*Jednoho krásného dne si sluníčko krásně svítilo. Lidé byli šťastní, protože se mohli ...*“

Otázka: „*Co mohli dělat lidé, když svítilo sluníčko?*“

Část 2: „*... opalovat, koupat v bazénu, pracovat na zahrádce, lízat zmrzlinu nebo jezdit na dovolenou. Jenže to se mraku nelíbilo a chtěl všechno pokazit. Snažil se ze všech jeho sil, ale stále se mu to nedařilo. Rozhodl se, že si půjde promluvit se sluníčkem. Když mrak přišel ke sluníčku, požádal ho, aby přestalo svítit.*“

Otázka: „Proč mrak požádal sluníčko, aby přestalo svítit?“

Část 3: „protože je mu to nepříjemné. Sluníčko se jen usmálo a otočilo se k mraku zády. Ale to sluníčko nemělo dělat. Mrak se rozzuřil a zhluboka se nadechl a povedlo se.“

Otázka: „Děti, co se mohlo mraku povést?“

Část 4: „Začalo pršet a sluníčko se schovalo za mrak a bylo velmi smutné. Lidé začali křičet a rychle se schovávat, protože déšť v takovém krásném počasí opravdu nečekali. Mrak byl šťastný a rozhodl se, že bude řídit celou noc.“

3) Rozcvičení a uvolnění ruky

(viz metodický list č. 1)

4) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

5) Protahení po grafomotorickém cvičení

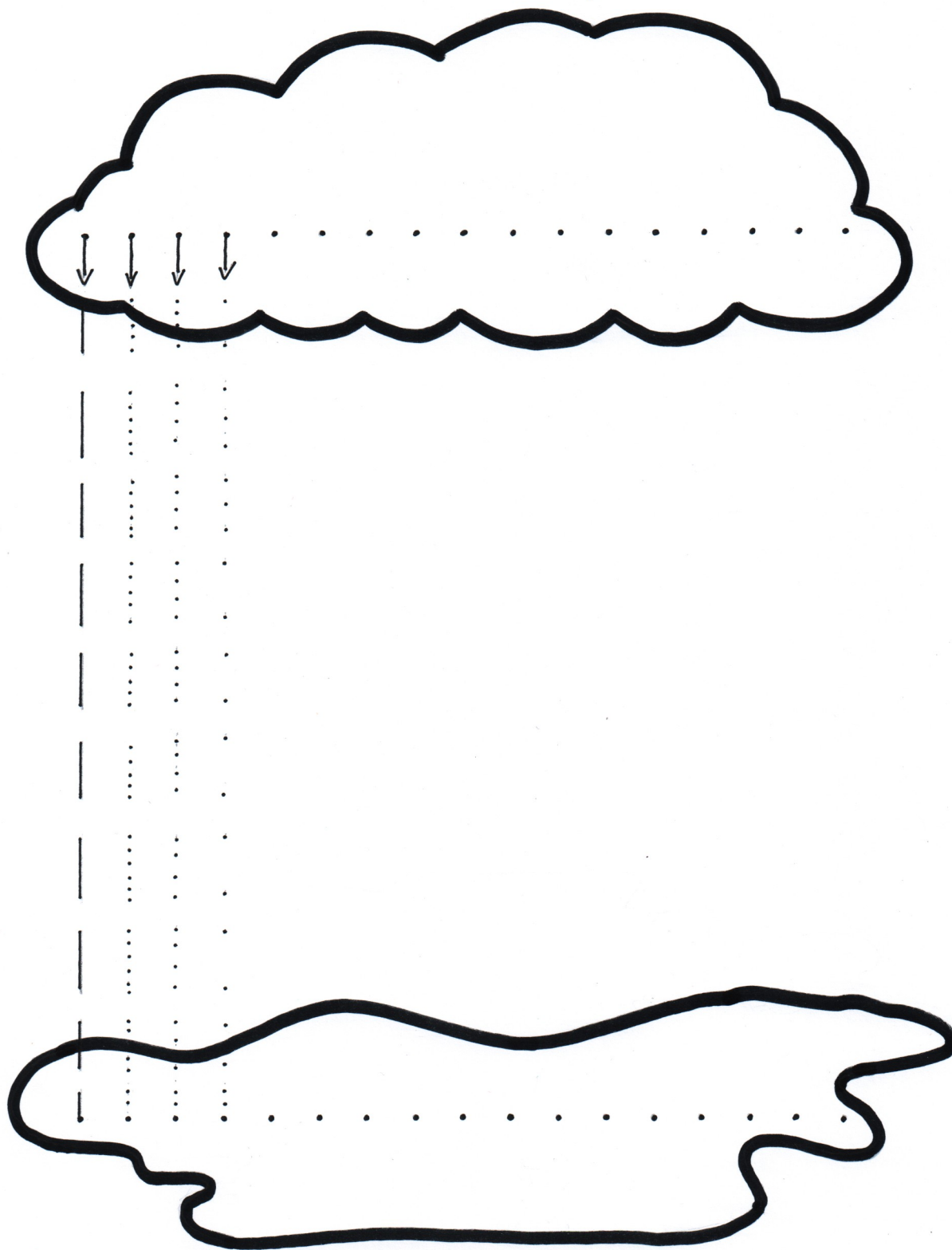
(viz metodický list č. 1)

6) Reflexe: T-graf

činnost učitelky – rozdává každému dítěti věc/obrázek, který se vztahuje k dešti a ke sluníčku (deštník, kraťasy, ...) nebo věc/obrázek, který se nevztahuje k tomuto počasí (sněhová vločka, šála, ...). Následně připraví na koberec 2 kruhy, které budou ve větší vzdálenosti od sebe (možno barevně odlišit). Do jedné kruhy se budou dávat věci, které patří ke slunci a dešti, a do druhé kruhy se budou dávat ostatní věci.

činnost dětí – sedí v kruhu, pojmenovávají obrázky/věci a řadí do správné kruhy.

Přerušované čáry

Metodický list č. 8

Téma: DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY, VLNKY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě se seznámí s dopravními prostředky a procvičí si uvolňovací prvek vlnky.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Plující loď

Pomůcky: pohádka *Plující loď* (autorská), pracovní list, psací náčiní

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

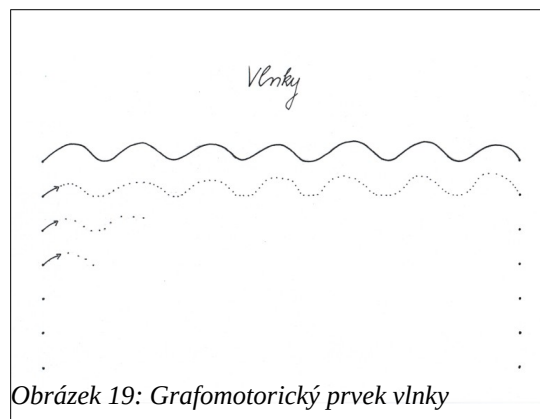
1) Motivace tématu: Narativní pantomima cestování

činnost učitelky – vypráví příběh.

„Každé ráno jezdím sem do školky autem. Dneska ráno jsem přišla k autu, chtěla jsem nastartovat, ale nešlo to. Nevěděla jsem, co se s mým autem stalo, tak jsem se rozhodla, že pojedou na kole. Vzala jsem si kolo, nasedla jsem si a začala jsem šlapat. Jenže jsem najednou zjistila, že mám kolo píchlé. Uklidila jsem kolo zpět do garáže a napadlo mě, že bych si mohla vzít koloběžku. Zkusila jsem se párkrát odstrčit, ale moc mi to nešlo. Tak jsem také koloběžku uklidila zpátky do garáže a běžela jsem rychle na autobus, abych ho stihla. Utíkala jsem a utíkala. Naštěstí jsem autobus stihla. A odpoledne pojedou domů vlakem a budu muset zavolat panu opraváři, aby mi auto opravil.“

Jaké dopravní prostředky jsme využily?

činnost dětí – předvádí aktivity dle vyprávěného příběhu, na konci odpovídají, které všechny dopravní prostředky byly využily.

Obrázek 19: Grafomotorický prvek vlnky

2) Aktivní práce s pohádkou *Plující loď*

činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „Škola již skončila a začaly prázdniny. Bylo teplo, svítlo sluníčko a lidé odjížděli na ...“

Otázka: „Kam mohli lidé odjíždět?“

Část 2: „... na dovolenou. Někdo jel stanovat, někdo jel k moři, jiní zase zůstali doma u bazénu. Martínek, který dokončil 1. třídu, věděl, že právě on s rodiči pojedou k moři. Moc se na to těšil, protože u moře ještě nikdy nebyl. Každý si měl zabalit do kufru oblečení, ale jelikož byl Martínek menší, udělal si hromádky oblečení na postel, poté zavolal maminku, která mu hromádku zkontrolovala, a nakonec ho společně naskládali do kufru. Na dovolenou ...“

Otázka: Čím Martínek a jeho rodiče mohli cestovat na dovolenou?“

Část 3: „... letěli letadlem a Martínkův děda je brzy ráno vezl na letiště. Všichni se už moc těšili, ale nejvíc byl nadšený Martínek. Letěli celý den. Po přistání letadla vystoupili a autem dojeli až do hotelu. Z okna hotelu viděli na ...“

Otázka: „Na co mohlo být vidět z okna“?

Část 4: „... na moře, které bylo krásně modré a čisté. Někteří lidé leželi u moře na lehátkách a opalovali se, ostatní byli v moři a potápěli se. Co ale nejvíce Martínka zaujalo, byly lodě. Na moři jich byla spousta a Martínek byl už nadšený, až nějakou loď uvidí zblízka, protože se mu nejvíce líbily ty vlny, které za sebou loď zanechávala.“

3) Reflexe: *Názorová škála*

činnost učitelky – ve třídě vymezí 3 hlavní body pomocí kostek, ukáže dětem pomyslnou čáru, na kterou si budou po zadání otázky děti stoupat a budou se rozhodovat k odpovědi pomocí ano/nevím/ne na otázku „*Pluly jste někdy lodí?*“

činnost dětí – postaví se k vymezenému bodu a zdůvodní své rozhodnutí.

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

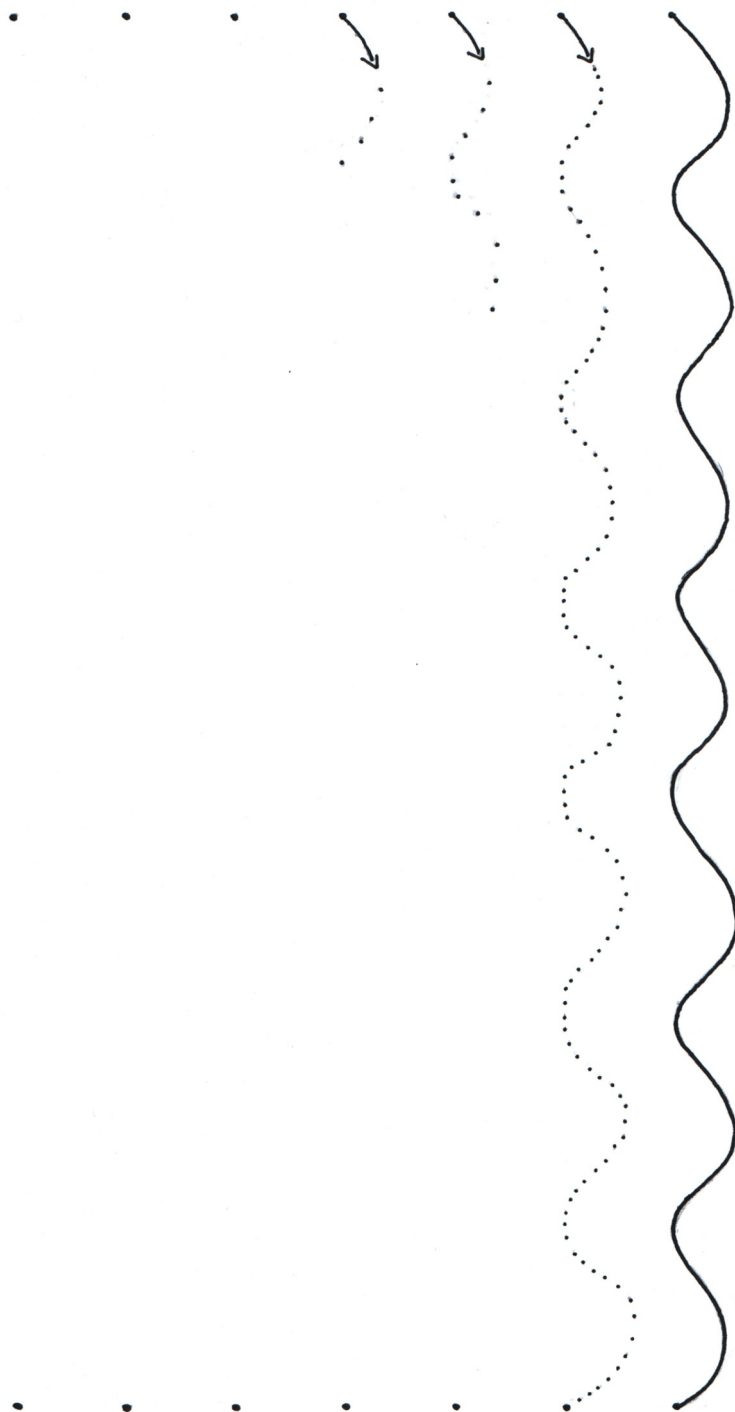
(viz metodický list č. 1)

5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protážení po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Vlnky

Metodický list č. 9

Téma: VELIKONOCE, OVÁL

Hlavní vzdělávací cíl: dítě dokáže samo vyjmenovat symboly Velikonoc a procvičí si uvolňovací prvek ovál.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Velikonoční vajíčko

Pomůcky: pohádka *Velikonoční vajíčko* (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Černá ovce

činnost učitelky – rozdá každé skupině pytlík, ve kterém budou 3 věci, které se vztahují k Velikonocím (vajíčko, pomlázka, košík) a 1 věc, která s nimi nesouvisí (talíř).

činnost dětí – rozpoznávají symboly Velikonoc a pojmenovávají je.

2) Poslech pohádky Velikonoční vajíčko

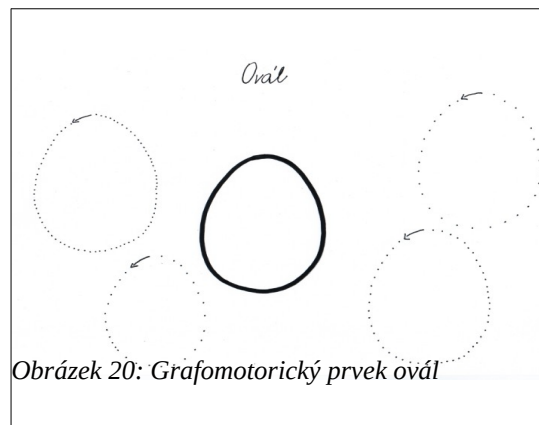
činnosti učitelky – čte text, pokládá otázky.

Část 1: „Začal velikonoční týden a děti se už těšily na Velikonoční pondělí, kdy budou moct jít ven s košíčkem a pomlázkou a budou si moct vykoledovat nějaké dobrůtky. Ale než ještě Velikonoční pondělí začne, je potřeba toho spoustu udělat. Musíme ...“

Otázka: „Děti, co bychom měly všechno udělat, než začnou chodit koledníci?“

Část 2: „... nabarvit vajíčka, upéct beránka, mazanec a koupit pro ostatní děti nějaké dobrůtky. Tomášek s maminkou šli do obchodu a společně vybrali pro děti ...“

Otázka: „Co mohl Tomášek s maminkou vybrat pro děti dobrého?“

Část 3: „... čokoládky, lízátko a bonbóny. Když přišli domu, maminka se ihned pustila do pečení beránka a mazance a Tomášek jí pomohl udělat těsto. Nejvíce se Tomášek těšil, až bude barvit vajíčka a použije spoustu barev.“

Otázka: „Jaká barevná vajíčka mohl Tomášek mít?“

Část 4: „Tomášek měl červená, zelená, modrá, žlutá, oranžová a hnědá vajíčka. Když šel všechna vajíčka ukázat mamince, jak je krásně nabarvil, zakopl a vajíčka se rozkutálela a některá se i rozbila. Tomášek byl z toho celý smutný, ale maminka ho pohladila a řekla mu, že se nic neděje, že společně nabarví další.“

3) Rozcvičení a uvolnění ruky

(viz metodický list č. 1)

4) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

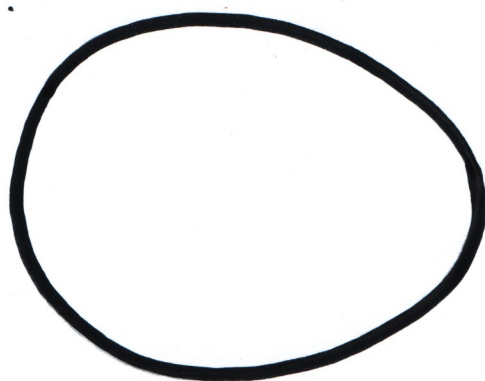
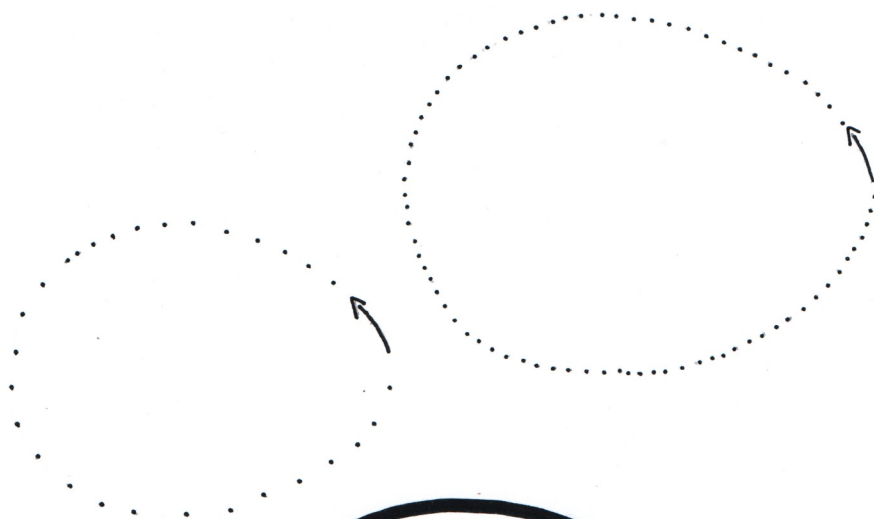
5) Protahování po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

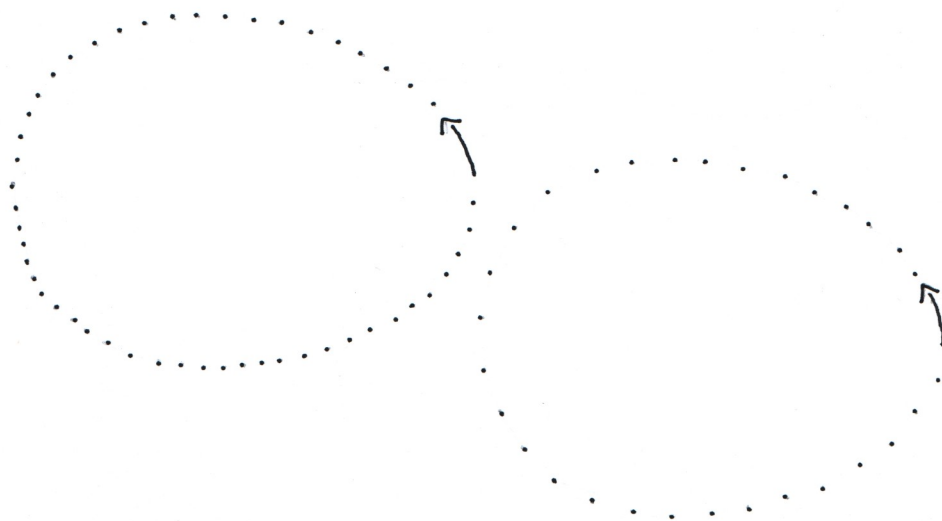
6) Reflexe: T-graf

činnost učitelky – rozdává každému dítěti věc/obrázek, který patří do Velikonoc (pomlázka, beránek, vajíčko, košík, ...), nebo věc/obrázek, který nepatří do Velikonoc (prase, kniha, pastelka, sešit ...). Poté připraví místo, kam se budou dávat kartičky, které patří do Velikonoc, a místo, kam se budou dávat ostatní kartičky.

činnost dětí – pojmenovávají obrázky na kartičkách a řadí je na správné místo.

Oval

Metodický list č. 10

Téma: VÁNOCE, OSTRÉ ZUBY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě dokáže samo vyjmenovat symboly Vánoc a procvičí si uvolňovací prvek ostré zuby.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Ozdobený stromeček

Pomůcky: pohádka *Ozdobený stromeček* (autorská), pracovní list, psací náčiní

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Brainstorming (myšlenková bouře)

činnost učitelky – řekne dětem téma *Vánoce* a zapisuje si všechny odpovědi, které děti řekly.

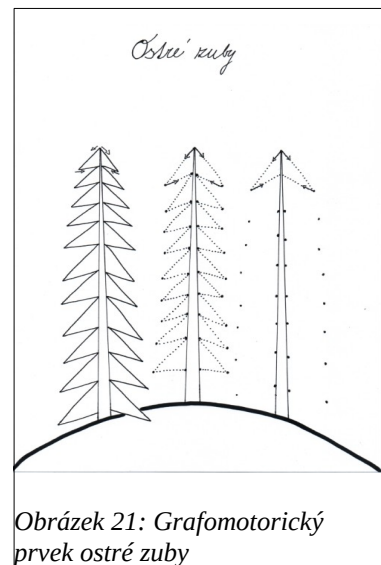
činnost dětí – sedí v kroužku na koberci a vymýšlí slova na téma *Vánoce*.

2) Aktivní práce s pohádkou *Ozdobený stromeček*

činnosti učitelky – učitelka čte text, pokládá otázky.

Část 1: „*Kousek od jedné malé školky stál krásně zelený jehličnatý strom. Bylo na něm spoustu větví a také sníh, který v noci napadl. Jednoho dne šly děti s paní učitelkou na procházku. Z dálky viděly tento nádherný strom, a tak se rozhodly, že se na něj půjdou podívat zblízka. Moc se jim líbil, a tak se rozhodly, že si stromeček nazdobí různými ozdobami, které najdou venku nebo druhý den vyrobí ve školce. Druhý den se děti pustily do vyrábění.*“

Otázka: „*Co mohly děti vyrobit?*“

Část 2: „Vyrobity spousty papírových ozdob. Když děti měly hotovo, vydaly se společně s paní učitelkou na vycházku. Společně si stromeček ozdobily a paní učitelka na špičku stromečku dala ...“

Otázka: „Děti, co mohla dát paní učitelka na špičku stromečku?“

Část 3: „... papírovou hvězdu. Stromeček vypadal moc hezky. Odpoledne, když si pro děti přišli maminka s tatínkem, ihned jim ukázaly, jak krásně stromeček ozdobily.“

3) Reflexe: Názorová škála

činnost učitelky – ve třídě vymezí 3 hlavní body pomocí kostek, ukáže dětem pomyslnou čáru, na kterou si budou po zadání otázky děti stoupat a budou se rozhodovat k odpovědi pomocí ano/nevím/ne na otázku „Pomáháte doma mamince a tatínkovi, když jsou Vánoce?“

činnost dětí – postaví se k vymezenému bodu a zdůvodní své rozhodnutí.

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

(viz metodický list č. 1)

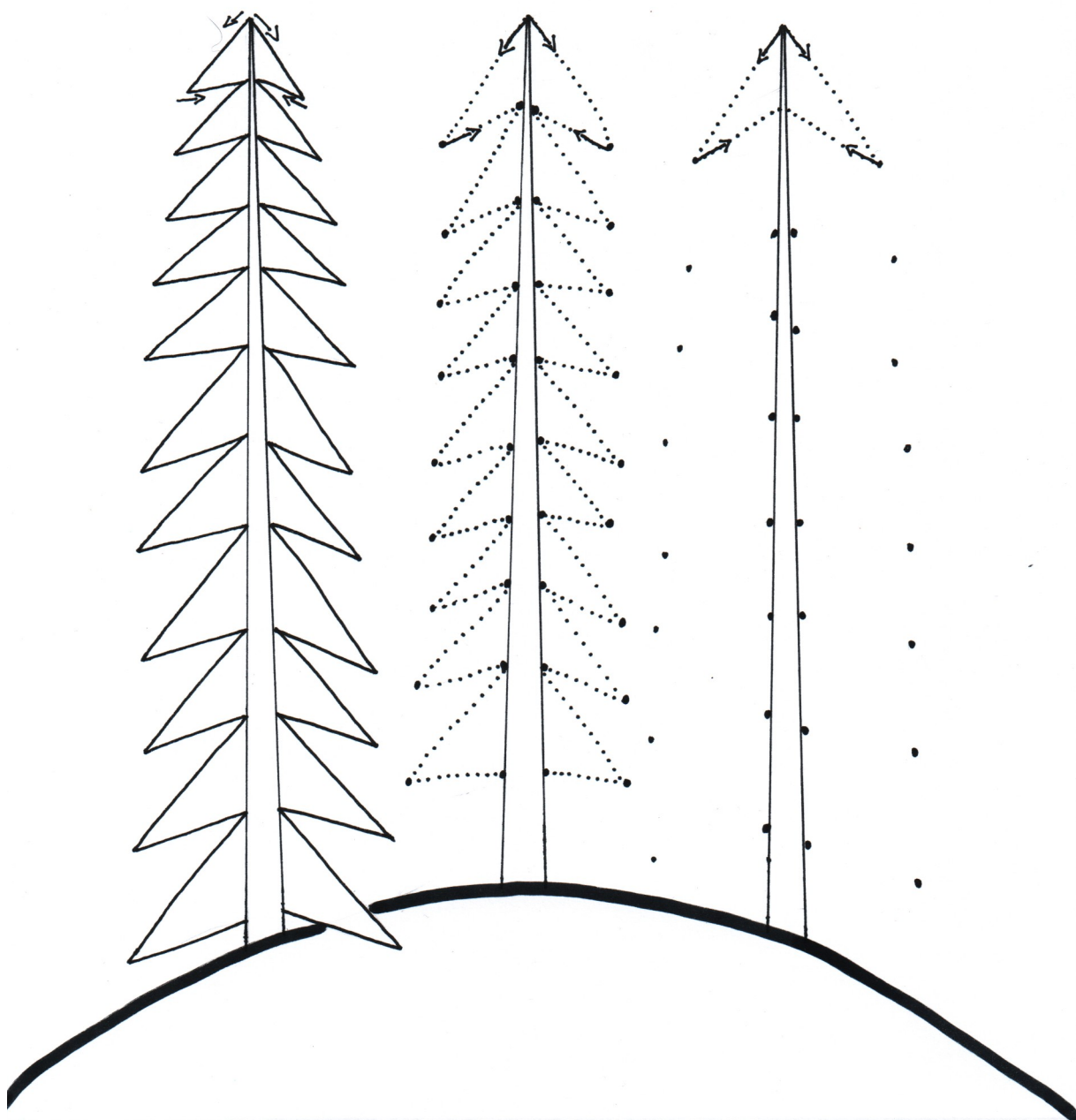
5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protážení po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Osire' rudy

Metodický list č. 11

Téma: ŽABKY

Hlavní vzdělávací cíl: dítě si procvičí uvolňovací prvek žabky.

Věková skupina: 4 roky

Mezipředmětové vztahy: Dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika

Časová dotace: max. 30 minut

Prostředí: četba pohádky v kruhu na koberci, grafomotorika ve třídě u stolečků

Název doprovodné pohádky/příběhu: Hodný žabák

Pomůcky: pohádka *Hodný žabák* (autorská), pracovní list, psací náčiní, obrázky

Poznámka: Přímá řeč a otázky jsou označené kurzívou.

Struktura řízené činnosti:

1) Motivace tématu: Myšlenková mapa

činnost učitelky – rozdělí děti do skupinek (dle počtu dětí). Každé skupině rozdá obrázky, na kterých budou zvířata (žába, čáp, žirafa), a obrázky, na nichž budou znaky žáby (zelená barva, mouchy, rybník, kůže).

činnost dětí – jsou ve skupinkách na koberci a k jednotlivým znakům vyberou zvíře.

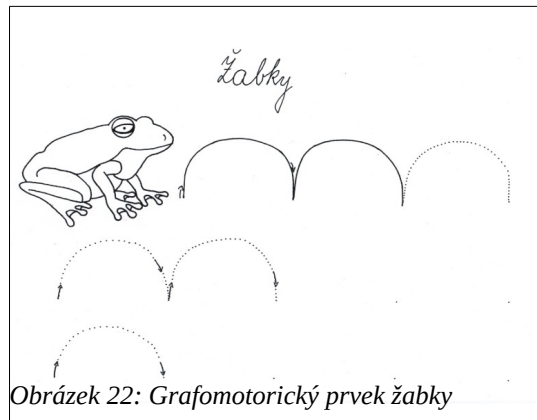
2) Aktivní práce s pohádkou – Hodný žabák

činnosti učitelky – učitelka čte text, pokládá otázky

Část 1: „*Byl jednou jeden žabák jménem Albert, který si žil spokojeně ve svém malém útulném rybníce. A co takový žabák celý den dělal?*“

Otázka: „*Děti, co mohl žabák Albert celý den dělat?*“

Část 2: „*Rád skákal po kamenech, lovil mouchy svým velkým jazykem a odpočíval. Dny ubíhaly a Albert byl stále starší a starší, až se mu špatně skákalo po kamenech, které byly na rybníce. Jednoho krásného dne za Albertem přiskákala žabka Žofie. Žofie*

Obrázek 22: Grafomotorický prvek žabky

byla ještě malá žabička a moc toho neuměla. Když Albert Žofii uviděl, rozhodl se, že jí pomůže.“

Otázka: „Co mohl Albert Žofii naučit?“

Část 3: „Ukázal jí, jak se skáče na kameny a jak se loví mouchy, aby neměla hlad. Žofie se vše naučila velmi rychle a rozhodla se, že v tomto rybníce zůstane s Albertem napořád a bude se o něho starat, protože jí velmi pomohl.“

3) Reflexe: Názorová škála

činnost učitelky – ve třídě vymezí 3 hlavní body pomocí kostek, ukáže dětem pomyslnou čáru, na kterou si budou po zadání otázky děti stoupat a budou se rozhodovat pro odpověď pomocí ano/nevím/ne na otázku „*Pomohly byste také žabičce a naučily ji skákat?*“

činnost dětí – postaví se k vymezenému bodu a zdůvodní své rozhodnutí

4) Rozcvičení a uvolnění ruky

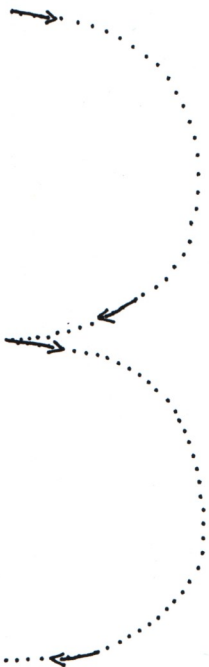
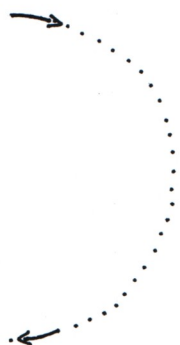
(viz metodický list č. 1)

5) Grafomotorické cvičení

(viz metodický list č. 1)

6) Protahování po grafomotorickém cvičení

(viz metodický list č. 1)

Stáček

8 ZÁVĚR

Teoretická část bakalářské práce je členěna na tři větší kapitoly. První kapitola popisuje literární výchovu v mateřské škole. Seznamuje čtenáře s pojmem čtenářská pregramotnost. V této kapitole jsou také obsaženy cíle literární výchovy a možnosti její realizace v mateřské škole. Druhá kapitola se zaměřuje na grafomotoriku v předškolním věku, grafomotorický vývoj a na pojem lateralita. Třetí kapitola se věnuje samotnému rozvoji grafomotoriky a jejím dílčím aspektům, jakými jsou hygienické návyky, uvolňovací cviky a grafické prvky.

V praktické části jsem realizovala ve vybrané mateřské škole vytvořený program. Realizace metodických listů byla pro mě velmi přínosná, zajímavá, ale stejně tak časově náročná. Časově náročná proto, že jsem musela vytvořit nejen jedenáct metodických listů, ale také pohádky a pracovní listy, které se budou shodovat s daným tématem. Jakožto součást praktické části byly stanoveny dva cíle a tři základní výzkumné otázky.

Prvním cílem bylo *vytvoření literárně-grafomotorického programu*. Součástí programu byla i tvorba metodických listů, které nabízejí učitelkám náměty na činnosti, dále také pracovní listy a pohádky.

Druhým cílem bylo ověřit program v praxi. Ověření proběhlo za spolupráce jedné paní učitelky na sedmnácti dětech z téže mateřské školy. Ke sběru dat byla využita metoda strukturovaného rozhovoru s paní učitelkou. Strukturovaný rozhovor obsahoval šest otázek. Odpovědi na tyto otázky jsem sepsala, prostudovala a uvedla v této práci.

Ověření literárně-grafomotorického programu v praxi se týkají tři základní výzkumné otázky. První výzkumná otázka měla zjistit, zda *program splňuje vytyčené cíle*. Paní učitelka, která se podílela na ověřování programu, vyhodnotila, že program splnil všechny vytyčené cíle.

Další otázka, která se shledala s kladnou odezvou, se zaměřovala na otázku, *jaké změny učitelé doporučují*. Paní učitelka nedoporučila žádné změny a vše by nechala tak, jak byly jednotlivé složky programu připraveny a napsány.

Poslední výzkumná otázka zněla: *Které aktivity děti nejvíce zaujaly?* Od dětí byla získána pozitivní zpětná vazba. Práce s jednotlivými prvky se jim moc líbila a po skončení každého metodického listu jsem slyšela, že se těší opět na zítřek, až budeme dělat další.

Nejvíce se dětem líbily obrázky a pracovní listy. U pohádek děti měly největší radost, když správně odpověděly na otázku, která se vztahovala k příběhu.

Program realizovala autorka bakalářské práce pod dohledem paní učitelky. Ověření programu proběhlo tak, že paní učitelka hospitovala při výuce autorky bakalářské práce.

Program jsem zpracovala a všechny metodické listy jsem s dětmi v mateřské škole zrealizovala. Program jsem ověřila na dětech ve věku od 4 do 7 let z jedné homogenní třídy. Cíl bakalářské práce jsem tudíž splnila.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ, 2008. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press. ISBN 975-80-251-1829-0.
- BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ, 2015. *Školní zralost. Co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0793-9.
- BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ, 2021. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. 2. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-1603-0.
- DOLÁKOVÁ, S., 2015. *Umíte to s pohádkou?*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0933-1.
- DOLEŽALOVÁ, J., 2010. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-693-3.
- DVOŘÁKOVÁ, H., et al., 2014. *Rozvíjíme tělesnou zdatnost dětí*. Praha: RAABE. ISBN 978-80-7496-162-5.
- GEBHARTOVÁ, V., 2011. *Jak a co číst dětem v MŠ: Komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-854-8.
- JOHNOVÁ, J., Jak správně psát. *Jak správně psát* [online]. Centropen [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.jak-spravne-psat.cz/>
- KUTÁLKOVÁ, D., 2014. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 3. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4856-6.
- LIPNICKÁ, M., 2007. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-244-7.
- LOOSEOVÁ, A. O., N., PIEKERTOVÁ a G., DIENEROVÁ, 2001. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 6 let*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-540-7.
- MLČÁKOVÁ, R., 2009. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2630-4.
- OTEVŘELOVÁ, H., 2016. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1092-4.

- PRŮCHA, J., E., WALTEROVÁ a J., MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- SKUTIL, M., et al., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
- ŠVEJDOVÁ, H., a E., RYBÁROVÁ, 2019. *Čteme si, hrajeme si, poznáváme...: Metodika čtenářské pregramotnosti*. České Budějovice. ISBN 978-80-7394-763-7.
- TOMÁŠKOVÁ, I., 2015. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0790-0.
- VALACHOVÁ, D., 2015. *Pohádková grafomotorika*. Stařeč: INFRA. ISBN 978-80-86666-54-9.
- VESELÁ, M. Grafomotorika. *Grafomotorika* [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/>
- VODIČKA, I., 2008. *Nechte leváky drápat: Metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-479-3.
- VÁGNEROVÁ, M., 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- ZELINKOVÁ, O., 2008. *Dyslexie v předškolním věku?*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-321-5.
- ZÍTKOVÁ, J., 2013. Didaktika literární výchovy. *Didaktika literární výchovy* [online]. [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/46329540-Didaktika-literarni-vychovy-teorie-literarni-vychovy.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – ukázka pracovního listu svislé čáry

Příloha B – ukázka pracovního listu vodorovné čáry

Příloha C – ukázka pracovního listu kruhy

Příloha Č – ukázka pracovního listu tečky

Příloha D – ukázka pracovního listu spirála

Příloha Ď – ukázka pracovního listu čáry z jednoho bodu

Příloha E – ukázka pracovního listu přerušované čáry

Příloha F – ukázka pracovního listu vlnky

Příloha G – ukázka pracovního listu ovál

Příloha H – ukázka pracovního listu ostré zuby

Příloha CH – ukázka pracovního listu žabky

Příloha I – správný úchop psacího náčiní u praváků

Příloha J – nesprávný úchop psacího náčiní – přečnívající palec

Příloha K – nesprávný úchop psacího náčiní – špetka v křeči

Příloha L – nesprávný úchop psacího náčiní – posun palce a ukazováku

Příloha M – nesprávný úchop psacího náčiní – držení třemi prsty

Příloha N – nesprávný úchop psacího náčiní – ukazováček mimo psací potřebu, podkládá čtvrtým prstem

Příloha Ň – nesprávný úchop psacího náčiní u leváků – křečovitě držení psacího náčiní

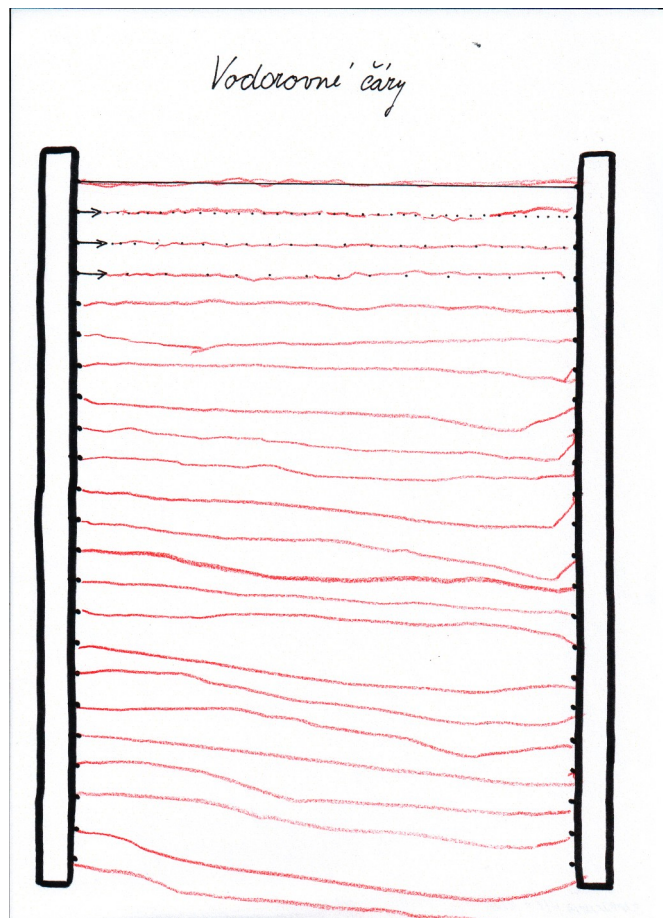
PŘÍLOHY

Příloha A – ukázka pracovního listu svislé čáry

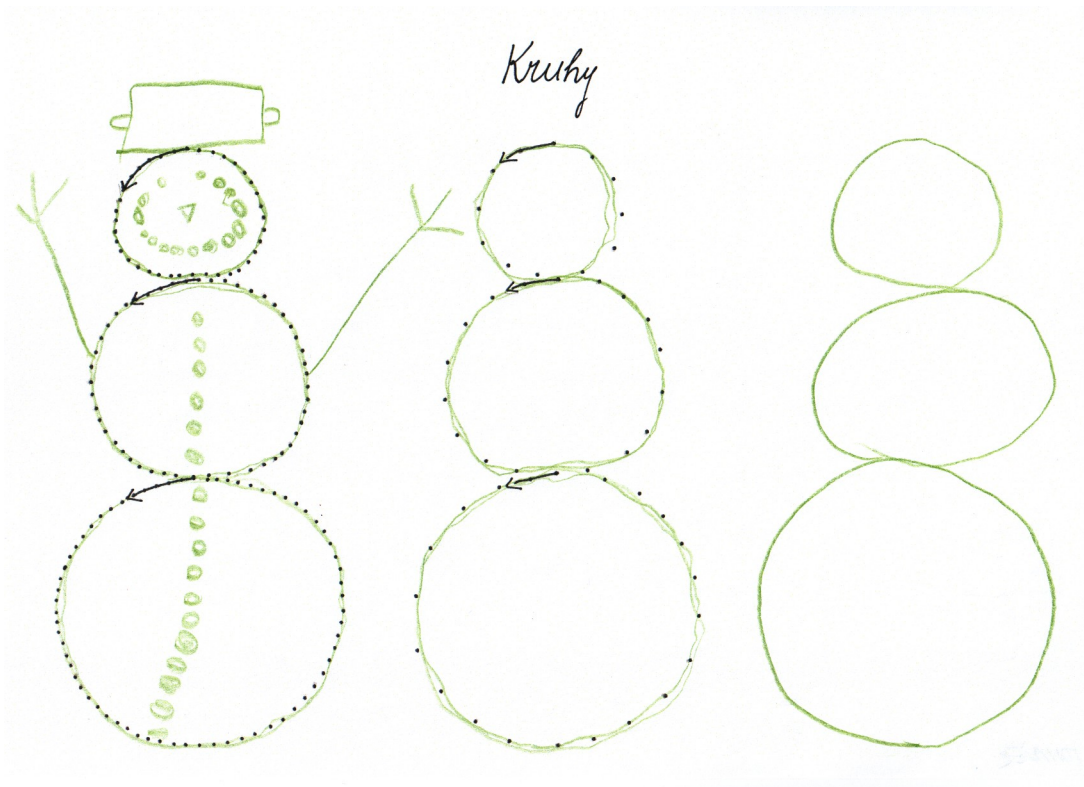
Holčička, 6 let, 1 měsíc

Příloha B – ukázka pracovního listu vodorovné čáry

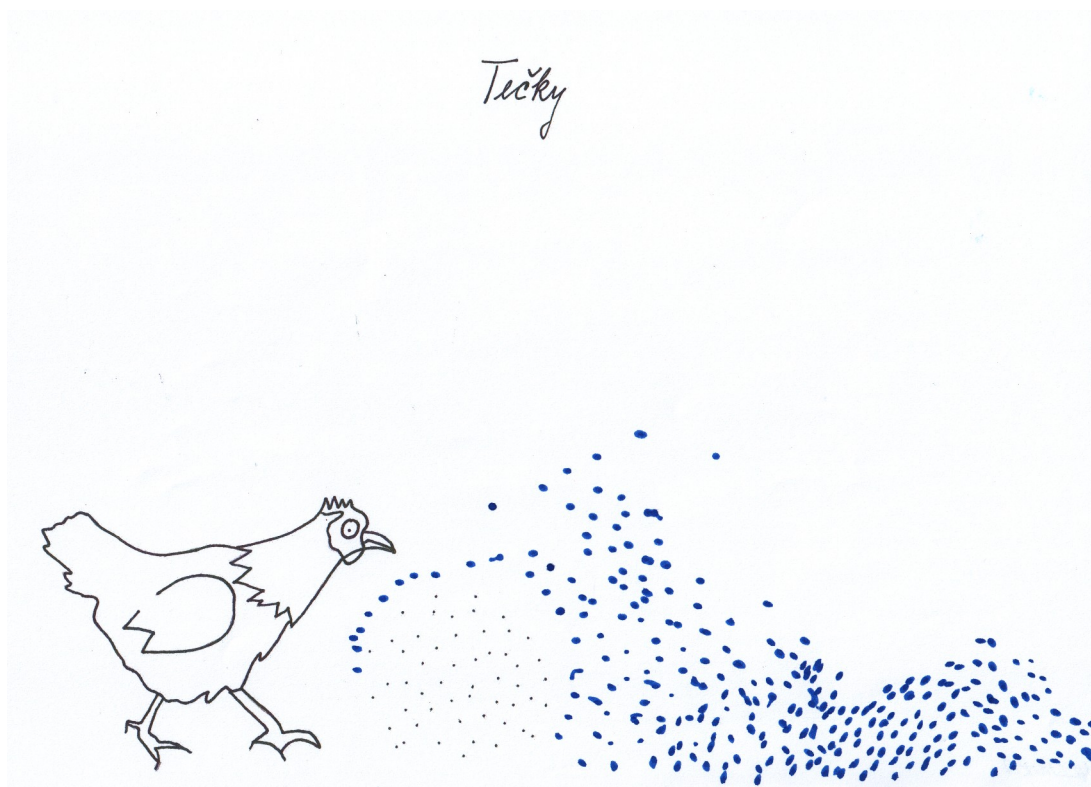
Holčička, 4 roky, 10 měsíců

Příloha C – ukázka pracovního listu kruhy

Chlapec, 6 let, 5 měsíců

Příloha Č – ukázka pracovního listu tečky

Holčička, 4 roky, 2 měsíce

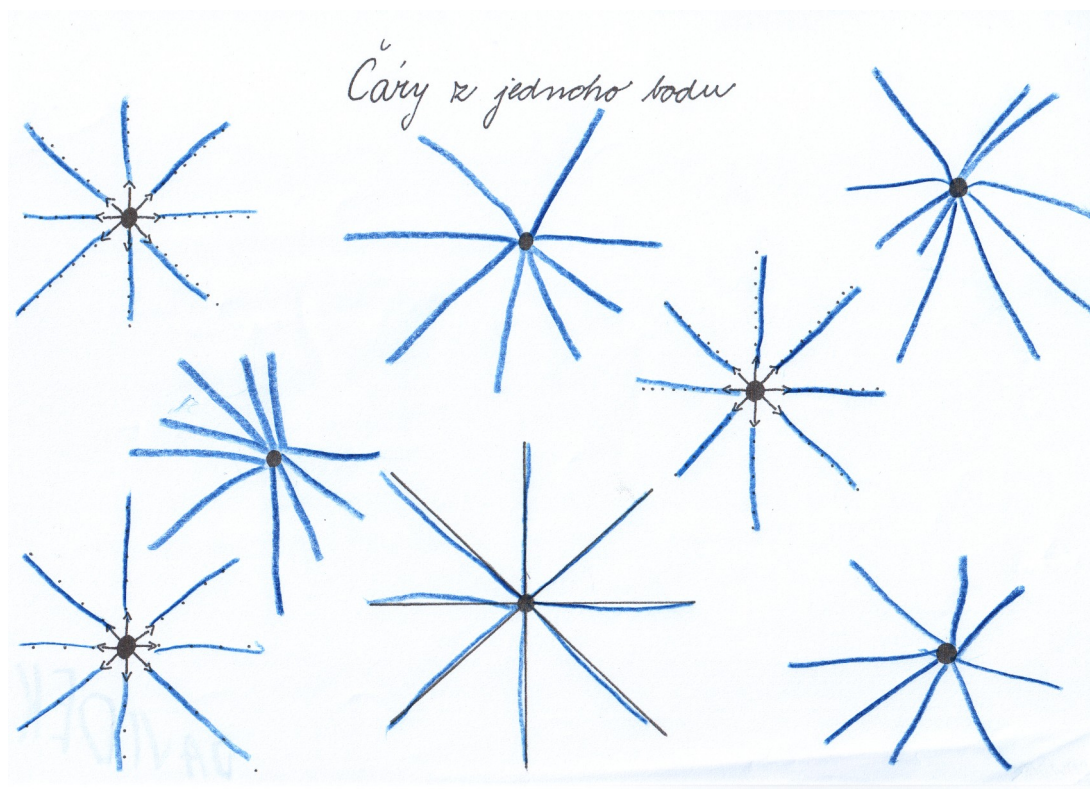

Příloha D – ukázka pracovního listu spirála

Chlapec, 6 let, 5 měsíců

Příloha Ď – ukázka pracovního listu čáry z jednoho bodu

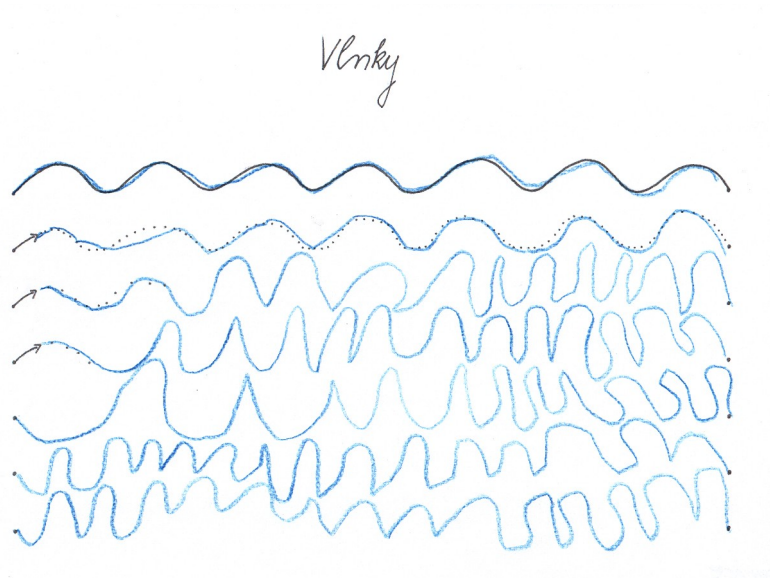
Chlapec 6 let, 4 měsíce

Příloha E – ukázka pracovního listu přerušované čáry

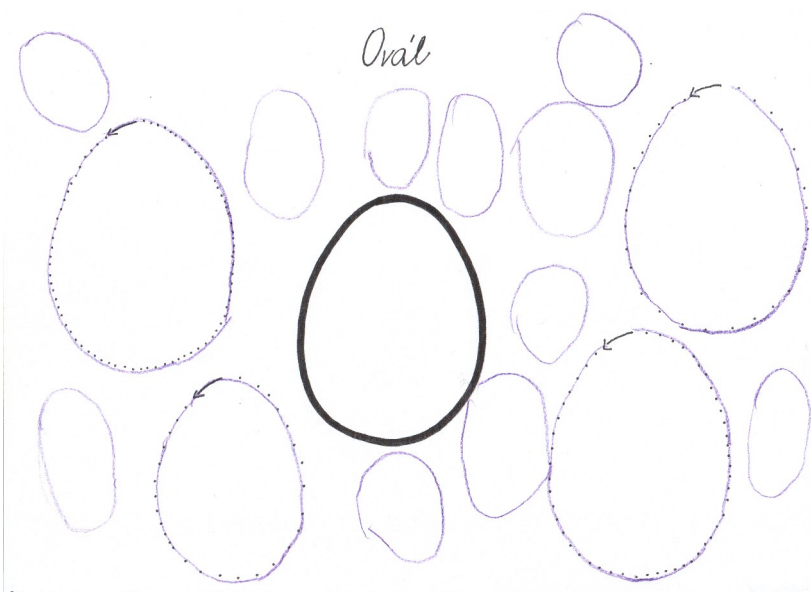
Chlapec, 6 let, 5 měsíců

Příloha F – ukázka pracovního listu vlnky

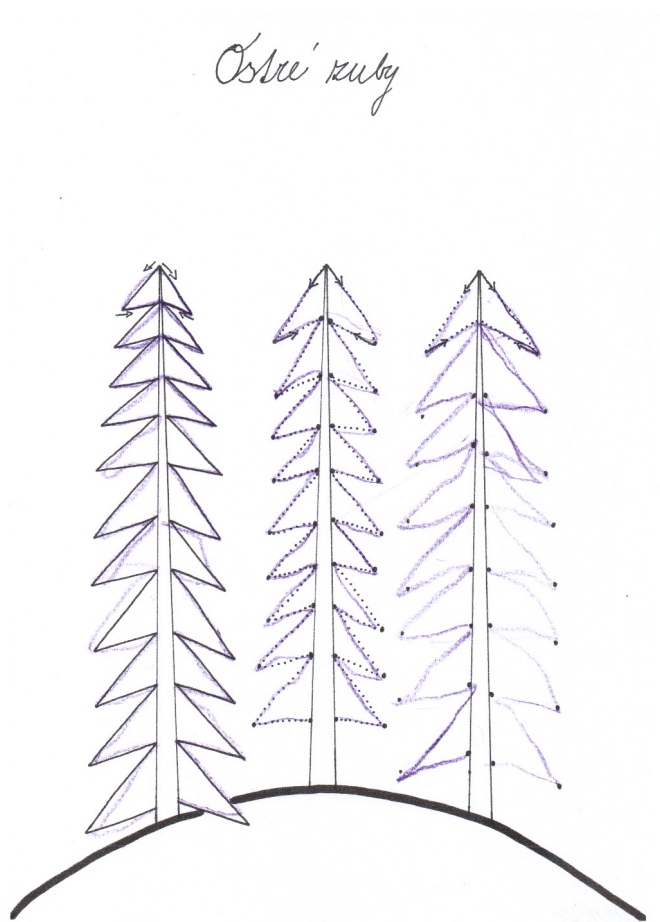
Chlapec, 6 let, 4 měsíce

Příloha G – ukázka pracovního listu ovál

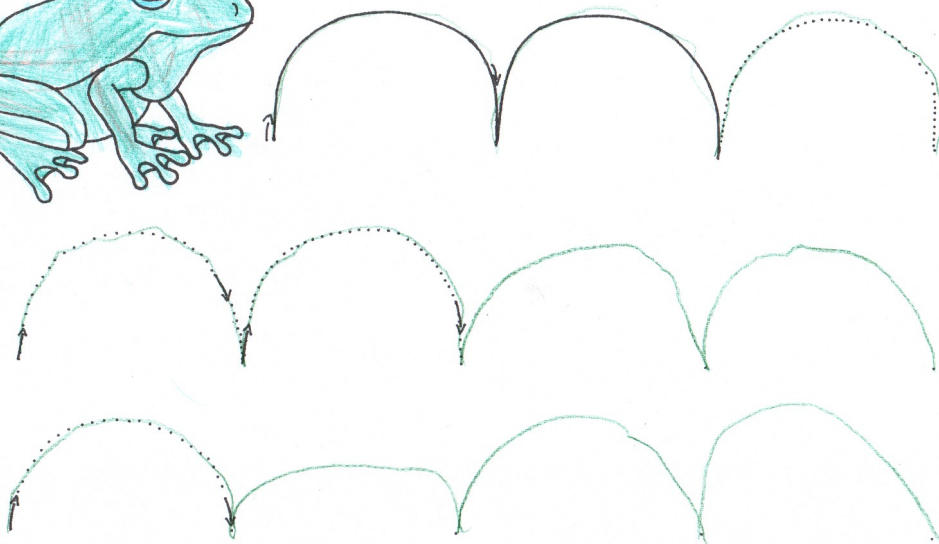
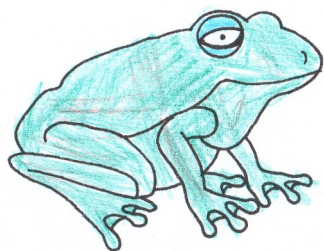
Holčička, 6 let, 1 měsíc

Příloha H – ukázka pracovního listu ostré zuby

Chlapec, 6 let, 10 měsíců

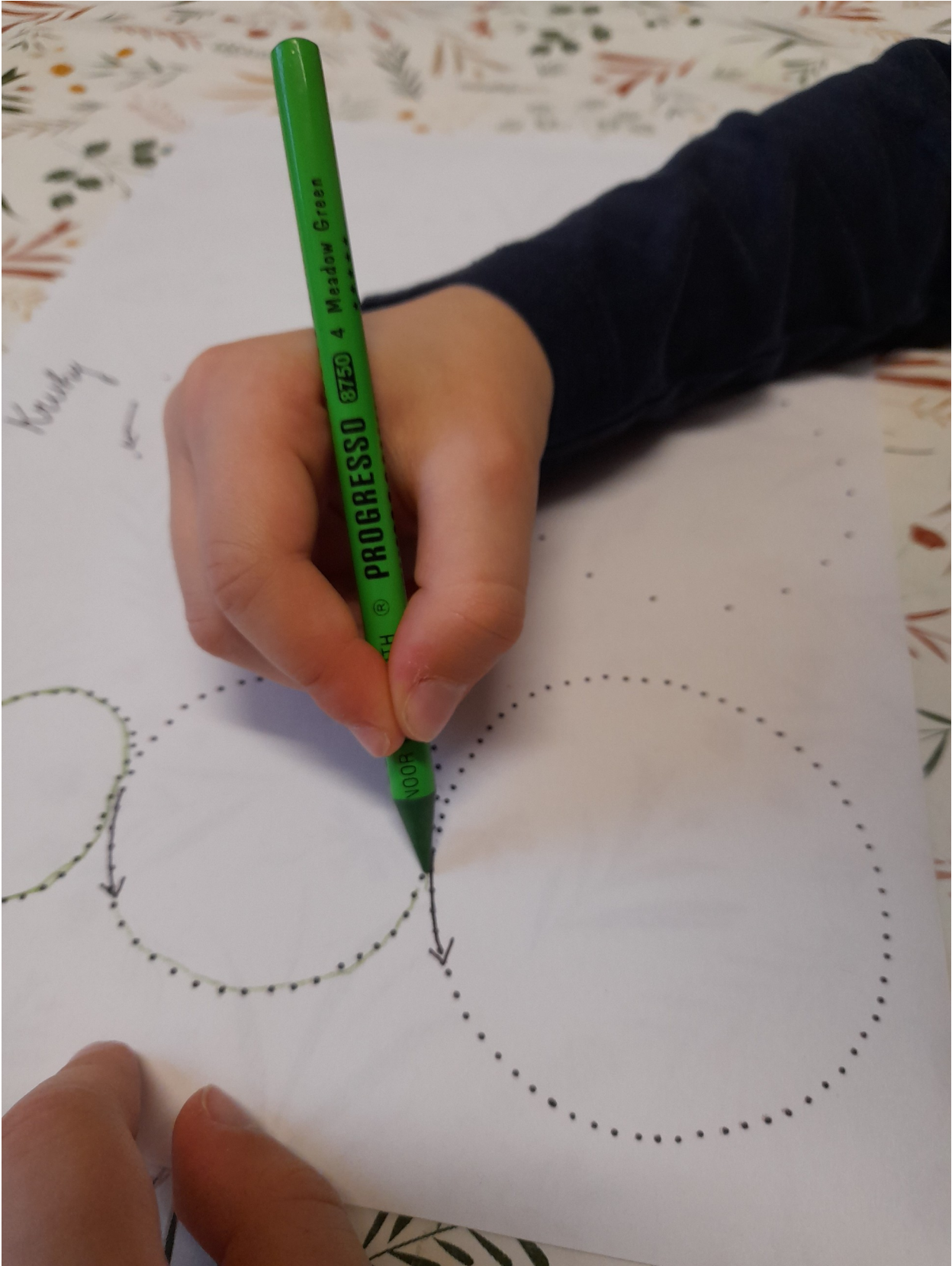
žabky

Chlapec, 6 let, 5 měsíců

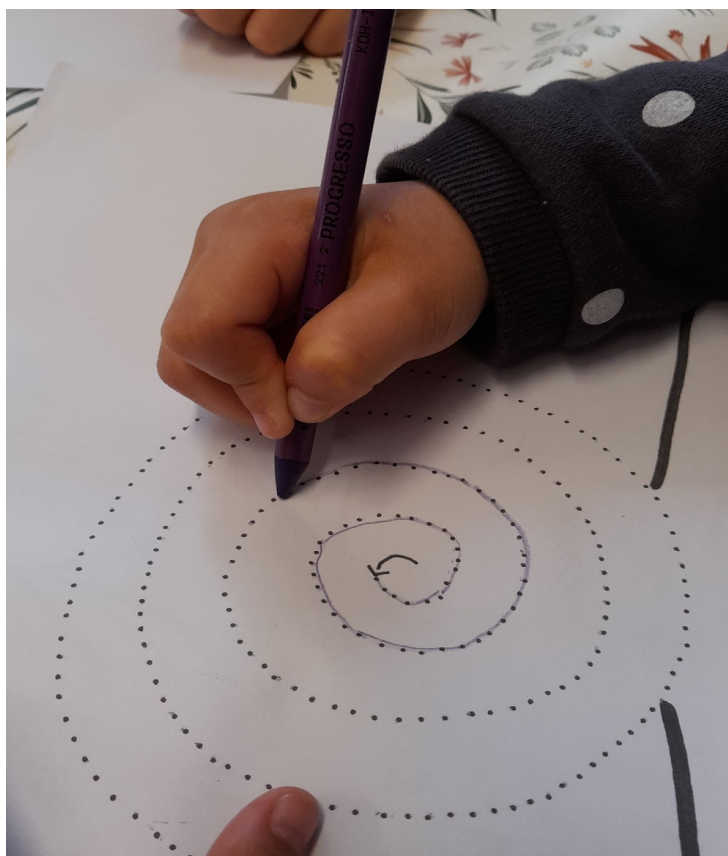
Příloha I – správný úchop psacího náčiní u praváků

Příloha J – nesprávný úchop psacího náčiní – přečnickující palec

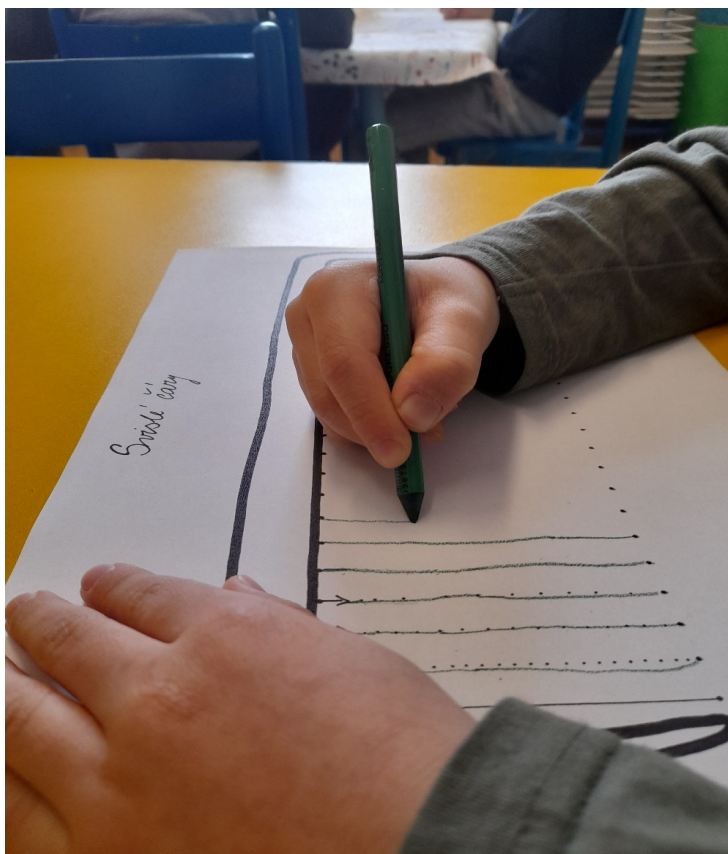

Příloha K – nesprávný úchop psacího náčiní – špetka v křeči

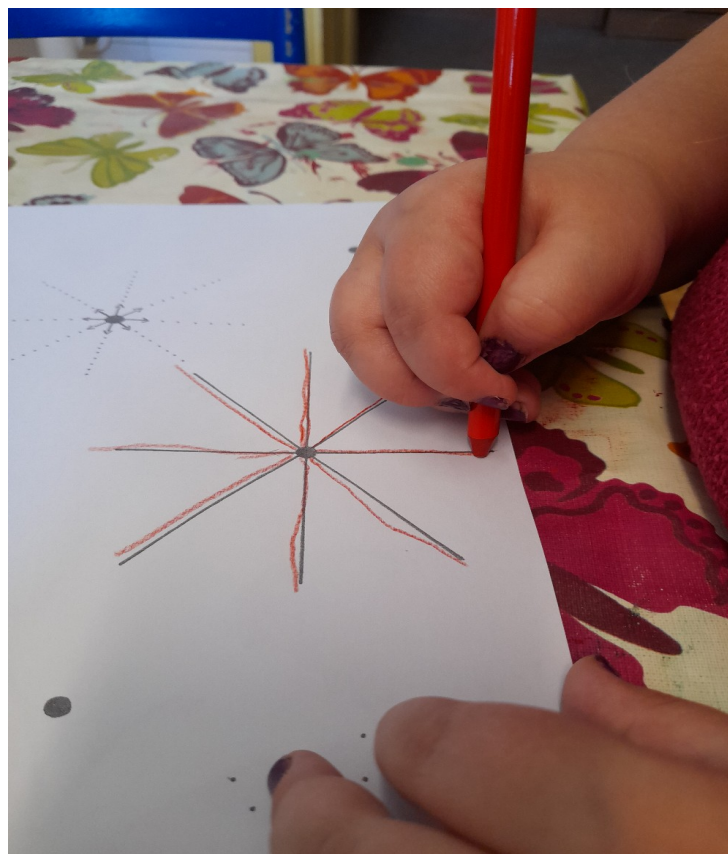
Příloha L – nesprávný úchop psacího náčiní – posun palce a ukazováku

Příloha M – nesprávný úchop psacího náčiní – držení třemi prsty

Příloha N – nesprávný úchop psacího náčiní – ukazováček mimo psací potřebu, podkládá čtvrtým prstem

Příloha Ň – nesprávný úchop psacího náčiní u leváků – křečovité držení psacího náčiní

